

व्यर्थ न हो बलिदान

बाबूवाव शेडमार्के

नाण्या क्रातकरी

बंगपुण्याई

सुट्टेंबर - अँकटोबर २०२०

वर्ष सहावे - अंक घाचवा

तू-मैं, एक रक्त !

‘करोता’ तू केला
जीवसृष्टीचा
की हे नाश ।

परि चिमुकलीदी धरला
नवनिर्मितीचा ध्यास ॥

पानगळीतू केली
नवी कलाकृती ।

केली मात तुझ्या
सर्वनाशावरती ॥

ಜನजाती कल्याण आश्रम, पश्चिम महाराष्ट्र

१९२, शुक्रवार पेठ, दत्तकुंज अपार्टमेंट, काळ्या हौदाजवळ,
पुणे ४११ ००२. दूरध्वनी : ०२०-२४४९ २१९३, २४४६ ०९४४

E-mail : vkapune2009@gmail.com

Website: www.vkapunemahanagar.org

रानभाजी उत्सव

कोसवन रानभाजी उत्सव जलपूजन

रगतविहीर रानभाजी उत्सव जलपूजन

कोसवन रानभाजी उत्सव वनपूजन

रगतविहीर रानभाजी उत्सव वनपूजन

कोसवन रानभाजी उत्सव

रगतविहीर रानभाजी उत्सव

कोकण प्रांतातील भोस्ते वर्स्ती पुनर्वसन

मागाळ वर्षी इचलकरंजी येथील अलकातारऱ्या दातार यांनी विद्यार्थ्यांसोबत भोर छात्रावासाल भेट दिली, तेव्हा उत्साहाने एकत्र जमलेले विद्यार्थी.

॥ उद्दरेदात्मनात्माय ॥

जनजाती कल्याण आश्रम, पश्चिम महाराष्ट्रचे प्रकाशन – “वनपुण्याई”

* संपादक मंडळ

भास्कर गिरधारी
मोहिनी पाटणकर
अंजली गंधे
शोभा जोशी
अरुण गोडे

* मुख्यपृष्ठ

श्री. व्ही. वेलणकर
फोन : ९८२३०५११००

* अक्षरजुळणी

प्रकाश आॅफसेट, पुणे
फोन : ०२० २४४२९७४४

* मुद्रणस्थळ

प्रकाश आॅफसेट, पुणे.
फोन ०२०-२४४२९७४४

* संपादकीय पत्रव्यवहार तसेच

अंकाच्या उपलब्धतेसाठी संपर्क
संपादक,

१९२ शुक्रवार पेठ, दत्तकुंज अपार्टमेंट,
काळ्या हौदाजवळ, पुणे - ४११००२
दुरव्धनी : ०२० २४४९२९९३/२४४६०९४४

* मुख्यपृष्ठावरच्या काव्य पंक्ती – शोभा जोशी

* उत्तरापेक्षी : ८३८००६५२०९

* ई-मेल : anjugandhe@gmail.com

* वेबसाइट : www.vkapunemahanagar.org

* खाजगी वितरणासाठी.

वनपुण्याई

सप्टेंबर - ऑक्टोबर २०२०

वर्ष सहावे । अंक पाचवा

* संपादकीय	डॉ. भास्कर गिरधारी	२
* DBT Application		३
* विश्व आदिवासी दिवस	मोहिनी पाटणकर	८
एक षड्यंत्र		
* जनजाती कल्याण आश्रम	वैशाली हर्मूलकर	१०
कार्यकर्ता अभ्यास वर्ग-नाशिक		
* पावसाळी अभ्यासवर्ग	किर्ती देशपांडे	१३
* सासाहिक बौद्धिक वर्ग	वैशाली देशपांडे	१८
प. महाराष्ट्र		
* खेलकूद वार्ता	श्रीपाद पेंडसे	१९
* डॉ. दोनीरुंग रियांग	अंजली गंधे	२१
* मुर्मू – महालेखा परीक्षक	मोहिनी पाटणकर	२४
व नियंत्रक		
* गोडवे जनजातीचे	डॉ. भास्कर गिरधारी	२५
* परिस्थितीवर मात करून	शोभा जोशी	२७
मिळविली पी.एच. डी.		
* माझा आदर्श	रंजना करंदीकर	२८
* भुलाबाई	संग्रहित	३०
* श्रद्धांजली		३२

या अंकात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ व जनजाती कल्याण आश्रम सहमत असेलच असे नाही.

वनपुण्याईचा सप्टेंबर – ऑक्टोबर चा अंक आपल्या हाती देताना आमच्या संमिश्र भावना आहेत. संपादकीय...

वनपुण्याईचा सप्टेंबर – ऑक्टोबर चा अंक आपल्या हाती देताना आमच्या संमिश्र भावना आहेत. मार्च पासून सुरु झालेल्या करोनाचा प्रभाव आता संपेल असे वाटले होते, पण आपले हे असाध्य संकट अजूनही साध्य होत नाही. जागतिक पातळीवर चाललेल्या प्रयत्नांना सुयश प्राप्त होवो, हीच परमेश्वराला आपली प्रार्थना आहे.

अनेक ऋणांपैकी समाज ऋण फेडणे हे कठोर कर्तव्य, अशाही प्रतिकूल परिस्थितीत जनजाती कल्याण आश्रम कार्यकर्ते मोठ्या कसोशीने निधी जमवून पार पाडीत आहे. जनजाती समाजोन्नतीच्या चक्रांना व्यवस्थित व अखंड गती लाभावी, हाच या कर्तव्यामागील उद्देश्य आहे.

अंकातील बरेचसे लेखन हे अनुवादित, आधारित असले तरी लेखकांचे प्रयत्न प्रामाणिकपणे जनजातीच्या हिताचेच आहेत हे अंकातील एकूण साहित्य वाचून लक्षात येईल. समाज उद्घोषन हा हेतू यात आहे शिवाय सर्वांनी कृतिशील व्हावे असाही प्रयत्न आहे. म्हणूनच जनजाती विषयक वृत्तासह, घडामोडी आम्ही नोंदविल्या आहेत. पश्चिम महाराष्ट्राचे प्रतीनिधीत्व जनजाती संदर्भात वनपुण्याई आता करीत आहे. म्हणून भौगोलिक व्यासी यापुढे वाढत जाणार आहे.

आपण सर्वांनी आता नवे पत्करले आहेच, म्हणून या डिजीटल अंकाचे स्वागत होत आहे, हे आपल्या अभिप्रायावरून लक्षात येत आहे. आपल्या मौलिक सूचना व कल्पनांचे नित्य स्वागत आहे. जनजातींविषयी आस्था बाळगणांच्यांनी वनपुण्याई कडे आपलेपणाने पहावे ही अपेक्षा आहे. आम्हाला प्रोत्साहित करून सर्व प्रकारचे सहकार्य करणाऱ्या मान्यवरांबद्दल आम्ही सादर कृतज्ञता बुध्दी बाळगतो.

– डॉ. भास्कर गिरधारी
संपादक चलभाष : ९८२३०१२३०९

DBT Application

Vanvasi Kalyan Ashram Maharashtra

(Reg.No. Mah / 722 / Thane)

15, Krushinagar, College Road, Nashik - 5.
Tel. 0253 - 2577491, 2582429
Fax : (0253) 2310307.
E-mail : vkanasik@gmail.com

बनवासी कल्याण आश्रम महाराष्ट्र

(परिनं. महा / ७२२ / ठाणे)

१५, कृष्णगढ, महाविद्यालय मार्ग, नाशिक - ४२२ ००५.
दूसरांच क्र. (०२५३) २५७७८५१, २५८२४२९
फैक्स : (०२५३) २३१०३०७.
E-mail : vkanasik@gmail.com

संदर्भ क्र. प्रति, ५०।०२०

दिनांक : ६८ / ०६० / २०२०

मा. आयुक्त साहेब,

आदिवासी विकास विभाग, आयुक्त कार्यालय नाशिक.

विषय:- आदिवासी विद्यार्थ्यांचा व विद्यार्थ्यिनींच्या शासकीय वसंतिगृहांमध्ये चालू असलेली व विद्यार्थी आणि प्रशासन या दोन्हीच्या हिताची असणारी डीवीटी योजना नियमित चालू ठेवणे बाबत.

महोदय,

शासकीय आदिवासी मुलांचे वसंतिगृह मध्ये आदिवासी विद्यार्थी व भोजन ठेकेदार यांच्यामध्ये भोजनाच्या दर्जा वरून व पुरेशा प्रमाणात भोजन न निश्चित. या विषयावरून सर्वत्र नियमित आंदोलन होत होती. या नियमित होणाऱ्या आंदोलनांमुळे विद्यार्थ्यांच्या अभ्यास व मानसिकोवर एक विपरीत प्रतिकूल परिणाम होत होता. व याच आंदोलनाचा प्रशासनावर देखील एक प्रकारचा अतिरिक्त ताण घाडत होता.

हा सर्व प्रकार टाळण्यासाठी, शासकीय आदिवासी विद्यार्थी वसंतिगृहातील विद्यार्थ्यांना ठेकेदारामार्फत दिले जाणारे भोजन व्यवस्था बंद व रुन्न सरद भोजनाचे पैसे घेणे विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्यामध्ये (डीवीटी) उ.मा करण्याचा अत्यंत विचारूर्वक चांगला असा निर्णय तसेच लागतील सरकारने, विभागीय स्तरावरील व वर्ग अ.व.क.क.स्तर असणाऱ्या महानगरपालिका होतील एक वसंतिगृहातील विद्यार्थ्यांसाठी दिनांक ५ एप्रिल २०१८ च्या शासन निर्णयात द्वारे केलेला होता.

या निर्णयाचे घोडाचाच कालावधीमध्ये चांगले परिणाम देखील पहायला निश्चित. मात्र असा हाचांगला निर्णय बदलून डीवीटी योजना बंद करण्याचे घाट आहे, जी अतिशय निवेदात्मक बाब आहे.

सदर योजना नियमितपणे चालू ठेवणे अतिशय आवश्यक असून, याबाबत विस्तृत मुद्दांचे तीन पानाचे निवेदन आण्ही या निवेदना सोबत जोडले आहे. कृपया त्याचा सुपोर्ट विचार द्यावा. याच बरोबर वसंतिगृहात मध्ये अनेक व्यवस्थाअंजूनी बाबी असून, काढी अव्यवस्था देखील दिशत आहेत. या बाबतीत देखील उपाययोजना आवश्यक असून त्या उपाययोजना कोणत्या आहेत. त्याबाबतचा उदाहोरण आम्ही या निवेदनात केला आहे. सदर समस्या आपल्या स्तरावरून सोडवण्याची व अव्यवस्थाबाबत उपाययोजना कायाच्चित करणे अपेक्षित आहे. डीवीटी योजना आपल बंद करण्याचा प्रयत्न केलावत या निर्णया विरोधात जनजाती समाजासाठी काम करणारी संघटना द्वारा दूरी आपास सूचित करतो. तरी आपण आमच्या या निवेदनाचा सकारात्मक विचार करून आदिवासी मुलांच्या हिताची डीवीटी योजना चालू ठेवून आणि विद्यार्थ्यांना शासनानेहैक देऊ केलेल्या पण प्रत्यक्षात न मिळालेल्या व्यवस्थांची पूर्तता व अंमलबजावणी करावी, हि नम्ह विनंती.

टीप: मार्गे तीन पानी निवेदन जोडले आहे.

*My
Oct/06/2020*

आवश्यक लिंगिक
आदिवासी विकास आयुक्तासाय
महाराष्ट्र राज्य, नाशिक.

कलावे

आवश्यक
बनवासी कल्याण आश्रम महाराष्ट्र
परिवर्तन बहाराह करीता'

१) डीबीटी योजना चालू ठेवण्याची गरज :-

शासकीय आदिवासी विद्यार्थी वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना ठेकेदारामार्फत दिला जाणारा आहार बंद करून सदर भोजनाचे पैसे थेट विद्यार्थ्यांच्या बँक खात्या (डीबीटी) जमा करण्याचा शासनाच्या दोन वर्षांपूर्वीच्या निर्णयाबाबत फेरविचार सध्या चालू आहे. व भोजनासाठी ची डीबीटी व्यवस्था बंद करावी की पूर्वीची ठेकेदारामार्फत दिली जाणारी भोजन व्यवस्था सुरु करावी याबाबतचा अहवाल तात्काळ सादर करण्याचे आदेश आपणास मंत्रालय स्तरावरून आले असून, आपणही या आदेशाचे पालन करत ठाणे नाशिक अमरावती व नागपूर अपर आयुक्तांना याबाबतचे अहवाल तात्काळ सादर करण्याचे आदेश दिल्याचे विविध वर्तमानपत्रांमधून आलेल्या बातम्यांची द्वारे स्पष्ट झाले आहे.

शासकीय वसतिगृहातील आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या भोजनाच्या संदर्भात भौजन ठेकेदारांवर विरुद्धच्या तक्रारी बंद व्हाव्यात व विद्यार्थ्यांना दर्जेदार भोजन व्यवस्था मिळावी. म्हणून दिनांक ५ एप्रिल २०१८ रोजी तत्कालीन सरकारने प्रायोगिक तत्वावर विभागीय स्तर व महापालिका क्षेत्रात असणाऱ्या शासकीय आदिवासी मुलांच्या वसतिगृहांमध्ये डीबीटी योजना चालू केली होती. काही अडचणींचा सामना करत, त्यातून मार्ग काढत विद्यार्थी व वसतिगृह प्रशासनानेही ही योजना स्वीकारली. व ती आजतागायत्र व्यवस्थितपणे चालू आहे. आणि त्याचा एकूण परिणाम म्हणून असे लक्षात आले की, ही योजना लागू केल्या पासून भोजना संदर्भात कोणतेही लक्षात येण्याजोगी आंदोलने कोणत्याही वसतिगृहावर झाली नाहीत. शिवाय विद्यार्थ्यांना जेवणाचे डबे जागेवर मिळण्याची व्यवस्था देखील हळूहळू लागली. बन्याचदा वेळचे वेळी तर कधी अवेळी भोजनाचे पैसे विद्यार्थ्यांच्या अकाउंटला आल्यामुळे भोजन सेवा पुरविण्याऱ्या संस्थांचा देखील विद्यार्थ्यावरील विश्वास वाढला व मुलांना विद्यार्थ्यांना त्यांच्या आवडीचे जेवण मिळू लागले. जे विविध ठिकाणच्या आंदोलनांचे प्रमुख कारण होते. एवढेचे नाही तर, अशा डीबीटी योजनेमुळे या वसतिगृह योजनेत शासन स्तरावर अधिक आर्थिक पारदर्शकता दर्खाल आली.

असे असताना अचानक काही भोजन ठेकेदार हितैशी

गटांनी सदर डीबीटी योजना बंद करावी, यासाठी मंत्रालय स्तरावर पाठपुरावा सुरु केला असून, याचीच परिणीती म्हणून माननीय मंत्री महोदय स्तरावरून ही योजना बंद करण्यासंदर्भात हालचाली सुरु झाल्याचे आपल्याला आलेल्या आदेशावरून स्पष्ट होते.

एकूणच अतिशय सुयोग पणे चाललेली ही योजना गुंडाळण्याची धडपड आता चालू असून ही योजना बंद करण्यासाठी दिलेल्या कारणांचा योग्य अभ्यास केल्यावर ती कारणे योग्य नसल्याचे स्पष्ट होते. उलट ती अधिक हास्यास्पद व वस्तुस्थितीला धरून नसलेली आणि वस्तीगृहातील एकूण विद्यार्थ्यांच्या मागील प्रमाण, याचा कुठलाही ठोकताळा न करता ढोबळमानाने दिलेली आहेत. जसे की,

सदर डीबीटी विरोधी गटाचे असे म्हणणे आहे की, विद्यार्थी त्यांना भोजनासाठी दिलेल्या या पैशांचा विनियोग भोजन ऐवजी अन्य बाबींवर खर्च करण्यात करतात. आता असा प्रश्न पडतो की भोजन वगळता अन्य बाबींवर विद्यार्थी कसे काय खर्च करू शकतील ? कारण जेवण आणि साहित्य यासाठीचे नेमकेच पैसे शासनाने त्यांना दिलेले असतात. मग त्यात अजून वेगळा खर्च कसा काय होईल ? व तो झाला तर ते जेवतील तरी कसे ? असा प्रश्न निर्माण होतो. म्हणजेच हे कारण तितकेसे योग्य वाटत नाही. असेच डीबीटी बंद करण्याबाबतच्या दुसरे कारण दिलेले असून, त्यात असे म्हटले आहे की, असे डायरेक्ट पैसे विद्यार्थ्यांना दिल्यामुळे विद्यार्थी व्यसनाधीन झाले आहेत. मग पुन्हा प्रश्न पडतो की मग विद्यार्थी व्यसनाकडे वळले असे म्हणायला एवढा व्यसन करण्याएवढा पैसा विद्यार्थ्यांकडे असतोच कोठे ? शिवाय विद्यार्थी व्यसन करत असतील तर वस्तीगृह प्रशासनाचे लक्ष नाही असे कारण समोर दिसते. व यामध्ये डीबीटी चा काहीही संबंध येत नाही. मुळात हा आरोप अत्यंत निंदनीय आहे. ज्याद्वारे आदिवासी विद्यार्थ्यांचे मानसिक खच्चीकरण होऊ शकते. डीबीटी बंद करण्या संदर्भात अजून एक कारण जे दिसते ते असे की डीबीटी विरोधी संघटना व गटांचे असे म्हणणे आहे की विद्यार्थी जेवणाऐवजी वडापाव खाऊन दिवस काढत आहेत. त्यामुळे त्यांच्या आरोग्याचे प्रश्न निर्माण होत आहेत. हे तर अतिशय हास्यास्पद असे

कारण असून आपण लक्षात घेतले तर, वडापाव वर किती दिवस मुले भागवणार? हा प्रश्न तुम्हाला पडू शकतो. खरं तर हे कारण फार मजेशीर असून अव्यवहार्य दिसते. डीबीटी विरोधातील अजून एक कारण संबंधित गटांनी दिलेले असून ते डीबीटी चा अत्यंत विपर्यास करणारे असे कारण आहे. ते कारण असे आहे की, डीबीटी द्वारे मिळणाऱ्या भोजनाच्या पैशातून विद्यार्थ्यांनी डाऊन पेमेंट भरून मोटार सायकली घेतल्या आहेत. हे अत्यंत गंभीर असे कारण व आरोप या गटाने केलेले आहे. मुळातच डाऊन पेमेंट भरून मोटारसायकली विद्यार्थ्यांनी घेतले असतील तर ते प्रमाण किती आहे. याचेही सर्वेक्षण होणे महत्वाचे आहे. आणि अशा मोटारसायकली ते ठेवतात कुठे? अशी परवानगी वस्तीगृहात आहे का? हा मुद्दा देखील येथे उपस्थित होतो. शिवाय मोटार सायकलींच्या डाऊन पेमेंट ला पैसे भरले तर तो विद्यार्थी खानावळ कशी भरेल व ती भरली नाही तर तो शिक्षण तरी कसे करणार याचा अर्थ असे डाऊनपेमेंट भरून मोटारसायकली घेतलेले विद्यार्थी वस्तीगृह राहणे शक्य नाही. तर ते खरोखरच शिक्षण घेतात की अन्य काही याची जबाबदारी देखील प्रशासनावर येते. शिवाय अशा आर्थिक परिस्थिती चांगली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा वसतिगृहामध्ये प्रवेश देखील कसा होतो? हाही संशोधनाचा भाग ठरू शकेल.

एकूणच प्रशासनाच्या चुकांचे खापर मुलांच्या माथ्यावर फोडून ही योजना गुडाळण्याचे काम सरकार करत आहे असे स्पष्ट दिसत आहे जी अत्यंत आक्षेपाहं बाब आहे हे आम्ही आपल्या निर्दर्शनास आणून देत आहोत.

मात्र प्रत्यक्षात डीबीटी योजनेचा नीट अभ्यास केला तर, असे लक्षात येते की, वर्षानुवर्ष शासकीय वसतिगृहामध्ये बसलेली एक हितसंबंधीय रचना या डीबीटी योजनेमुळे बंद झाली. व त्यामुळे एकूणच ठेकेदारांकडून विद्यार्थ्यांना होणारा निकृष्ट भोजनाचा त्रास वाचला. व दुसरी बाजू म्हणजे या जुन्या रचनेचे समर्थन करणाऱ्या गटास ठेकेदारांकडून मिळणारी चिरीमिरी बंद झाली. तसेच पेरासाईड विद्यार्थी येणे बंद झाले. व ज्यांच्यामुळे होणारा गोंधळ व अव्यवस्था देखील थांबली. याचबरोबर शासनाच्या आर्थिक व्यवहारात

पारदर्शकता आली व शासनाचा खर्च वाचला. तर जेवणावरून होणारी आंदोलने बंद होऊन विद्यार्थ्यांमध्ये शांतता निर्माण झाली. विद्यार्थ्यांचे अभ्यासावर लक्ष केंद्रित झाले. शिवाय काहीही झाले तरी पैसे खात्यावर येणार असल्यामुळे पैसे वेळी-अवेळी जरी आले, तरी विद्यार्थ्यांची अडचण होत नाही. तात्पुरते उसनवार करून संबंधित अडचणी सोडवण्याचा प्रयत्न विद्यार्थ्यांनी केला असून त्यात ते यशस्वी झाले आहेत व होत आहेत. अशा अनेक जमेच्या बाजू या डीबीटी योजनेबाबत आहेत.

आणि मुळात अनेक विद्यार्थ्यांची याबाबत चर्चा केल्यावर असे लक्षात आले की, या योजनेमुळे विद्यार्थी समाधानी आहेत. त्यांना या बाबतीत फार अडचणी वाटत नाहीत. शिवाय ही योजना फक्त विभागीय स्तर व अ, ब, क वर्गातील महानगरपालिका स्तरावर कार्यरत आहे. त्यामुळे इतर ठिकाणी म्हणजेच ग्रामीण स्तर व तालुकास्तरावर जुनी पूर्वीची भोजन व्यवस्था सुरुच आहे. तेथे अधूनमधून जीवनासंबंधी आंदोलने चालूच आहे. उलट डीबीटी लागू असलेल्या वसतिगृहांमध्ये जेवणाऱ्या बाबतीत शांतता आहे. शासकीय स्तरावरील वस्तीगृह म्हणून असणाऱ्या व्यवस्थेमध्ये अनेक अव्यवस्था आहेत. त्यांचे निराकरण वसतिगृह प्रशासनाने करणे आवश्यक आहे. मात्र या अव्यवस्थांचा चा विषय डीबीटी सी जोडता येणार नाही. खरेतर पहिल्यांदा ही डीबीटी योजना लागू केल्यानंतर काही अडचणी निश्चितपणे विद्यार्थ्यांना आल्या. मात्र त्यातून मार्ग काढून विद्यार्थ्यांचा प्रशासनाला देखील ही योजना आता आपली वाटू लागली आहे.

त्यामुळे ही डीबीटी हटाव ची मागणी सामान्य विद्यार्थ्यांकडून येण्याएवजी भोजन ठेकेदार रचनेशी हितसंबंध असलेल्या विशिष्ट गटांकडून केली जात असल्याचे लक्षात येते. एवढेच नाही तर डीबीटी ची नीट चाललेली व्यवस्था तोडून एक नवीनच व्यवस्था उभी करून वेगळाच गोंधळ निर्माण करण्याचा हा प्रयत्न असल्याचे दिसते. कारण भोजन ठेकेदार नको तर आदिवासी विकास विभागाने जेवण व्यवस्था उभी करावी असे या काही संघटना वा गटांची म्हणणे आहे. जे सोयीचे नाही. कारण ते सोयीचे असते तर भोजन ठेका दुसऱ्याला देण्याएवजी शासनाने पूर्वीपासूनच ते स्वतः

चालवले असते. एकूणच अशा व्यवस्थेची मागणी करून प्रशासकीय व्यवस्थेवरील ताण देखील वाढणार आहे. शिवाय भोजन ठेकेदाराच्या विरोधात विद्यार्थ्यांनी तक्रारी केल्यानंतर सदर ठेकेदाराचा भोजन ठेका रद्द केला जाऊ शकत होता. मात्र येथे परमनंट व्यक्ती आला तर त्याला तेथून काढता येणार नाही. विद्यार्थ्यांची अंदोलने पुन्हा चालू होऊन शासनाची डोकेटुखी अजून वाढणार आहे. एकूणच डीबीटी व्यवस्था रद्द करून, अशी नवी रचना उभी करणे हे फायद्याचे नसून अधिक तोट्याचे आहे हे स्पष्ट होते.

सबब डीबीटी योजना ही महत्वाची असल्याने ती चालू राहणे अत्यंत आवश्यक आहे. व ती चालू ठेवावी व समान्य आदिवासी विद्यार्थ्यांचे नुकसान करू नये, असे निवेदन आम्ही आपणास करत आहोत. व अगर ही डीबीटी योजना आपण बंद करण्याचा प्रयत्न केल्यास या निर्णयाविरोधात जनजाति समाजासाठी काम करणारी संघटना म्हणून आम्ही राज्यभर मोठे जनआंदोलन केल्याशिवाय राहणार नाही. हेही या निवेदनात द्वारे आपणास सूचित करतो.

२) शासकीय वस्तीगृहात आवश्यक असणाऱ्या सुधारणा :-

याच बरोबर आम्ही आपणास विदित करतो की डीबीटी योजना बंद करण्याच्या संदर्भात कुठलाही निर्णय न करता, आपले पातळीवरून आदिवासी मुलांसाठी असणारी वसतिगृह ही आदिवासी मुलांच्या शिक्षणाच्या व्यवस्थेची दर्जदार साधने व्हावीत यासाठी खालील उपाययोजना तातडीने कराव्यात व आदिवासी बांधवांवरील विद्यार्थीवरील होणारा अन्याय दूर करून, त्यांना न्याय देऊन त्यांना शासनाने दिलेल्या अधिकारांची पायमळी टाळावी. ही नम्र विनंती. जसे की,

१) ११/११/११ च्या शासन निर्णयातील सर्व तरतुदीची अनिवार्य पद्धतीने अंमलबजावणी केली जावी.

२) पेरा साईड विद्यार्थी शासकीय वसतिगृहात सापडल्यास तो ज्या खोलीमध्ये सापडेल त्या खोलीतील विद्यार्थी वसतिगृह अधीक्षक यांना जबाबदार धरले जाऊन त्याच्याविरोधात उचित ती कारवाई केली जावी.

- ३) सर्व शासकीय वसतिगृहातील सामुदायिक वावराच्या जागावर सीसीटीव्ही कॅमेरे लावले जावेत.
 - ४) शासकीय वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांची बायोमेट्रिक हजेरी दररोज घेतली जावी.
 - ५) शासकीय वसतिगृहांमध्ये सुरक्षा रक्षकांची २४/७ अशीच कायम स्वरूपी ची व्यवस्था उभी करून अनिवार्य करावी.
 - ६) वसतिगृह अधीक्षक हे वसतिगृहाच्या परिसरातच निवास करतील अशी व्यवस्था उभी करून अनिवार्य करावी.
 - ७) शासकीय वसतिगृहांमध्ये विद्यार्थ्यांनी व्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांचे पालक, विविध संघटनांचे पदाधिकारी यांना प्रवेश देऊ नये.
 - ८) वसतिगृहांमध्ये विद्यार्थ्यांची व्यतिरिक्त इतर कोणाचीही निवासाची व्यवस्था करू नये.
 - ९) वसतिगृहात विद्यार्थ्यांचे पालक, मित्र व संघटना पदाधिकारी यांनी विद्यार्थी भेट ही स्वागत कक्षातच घ्यावी.
 - १०) वसतिगृहात विद्यार्थ्यांचे पालक, मित्र व संघटना पदाधिकारी यांनी विद्यार्थी भेट ही स्वागत कक्षातच घ्यावी.
 - ११) शासकीय वसतीगृहात संपूर्ण कंपाऊंड करून ते सुरक्षित केले जावे. शिवाय वसतीगृहात प्रवेशासाठी एकच प्रवेशद्वार ठेवले जावे. काय करून अनधिकृत प्रवेश रोखले जातील.
 - १२) वसतीगृहात आग प्रतिबंधक यंत्रणा उपलब्ध केली जावी व पिण्याचे पाणी फिल्टर करून मिळेल याची व्यवस्था करावी.
 - १३) वसतिगृह स्वच्छतेसाठी पूर्णवेळ कर्मचारी नियुक्त केला जावा. अथवा समाज कल्याण विभागाच्या वसतिगृहांच्या धरतीवर स्वच्छतेचा ठेका चांगल्या कंपनीला दिला जावा.
 - १४) शासकीय वसतिगृहांमध्ये अत्यावश्यक म्हणून विजेसाठी इन्हर्टरची व्यवस्था केली जावी.
- वरील सर्व बाबींचा विचार करून आपण याबाबत योग्य ती सकारात्मक पावले उचलावीत व या प्रश्नांचे निराकरण करून आदिवासी विद्यार्थ्यांना त्यांचे हक्क व न्याय मिळवून देण्यात कामी उपाययोजना करावी ही नम्र विनंती.

यूएन इंडिजिनस लोकांची घोषणा आणि त्वापेक्षा बरेच तपशीलवार भारतीय राज्यघटनेचे प्राप्त अधिकार.

अ.क्र.	डॉक्युमेंट ए/१/एल. ६८ के अनुच्छेद	भारतीय राज्यघटना आणि संसदेने प्रदान केलेले अधिकार
१.	आंतरराष्ट्रीय मानवाधिकार समान हक्क	मूळ अधिकार अनुच्छेद १४, १५, १६, १७, १९, २०, २१, २२, व जनजाती जमातीचे विशेष अधिकार १५ (४) १८ (४)
२.	स्वदेशी अधिकारांचा वापर केल्यामुळे भेदभावापासून मुक्तता	मूळ अधिकार अनुच्छेद १५(४), १६(४), १९(५) आणि ३३, ३५(२) ST/SC अत्याचार प्रतिवेष कायदा (POA)
३.	राजकीय आत्मनिर्णय, आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक विकास	संसदेनामूळे पश्यायत पर्यंत व्यापार व्यवस्था आणि संसदेनामूळे पेसा कायदा व वनाधिकार कायदा
४.	स्व-निर्णयातील स्वायत सरकाराची स्थापना व परकीय आर्थिक सहाय्याचे पाठबळ	देशविरोधी तरतुद, घटनेनुसार अवैध. (भारतीयातप्रदान असल्या कारणाने)
५.	तत्कालीन राष्ट्रापेक्षा राजकीय, कायदेशीर, आर्थिक, सामाजिक आणि सांस्कृतिक ओळखाचा हक्क	देशविरोधी तरतुद, घटनेनुसार अवैध.
६.	स्वतंत्र नागरिकत्वाचा आपात हक्क	देशविरोधी तरतुद, घटनेनुसार अवैध.
७.	शारीरिक संरक्षण आणि स्वातंत्र्य, नरसंहारापासून संरक्षण, इतर गटांचे संरक्षण	राष्ट्रीय IPC/CRPC तरतुद, स्वायत न्यायिक व्यवस्था आणि कडक कठीण दंडाची तरतुद
८.	व्याकृतींनंतर गटाच्या स्वदेशी संस्कृतीतील सक्तीने विलीन होण्यापासून संरक्षण, संरक्षणाच्या नुकसानापासून संरक्षण	अनुच्छेद १५, १९, ३५-२८, ३२, ३५(C), ४६, ४७, ४८(A)
९.	इतर कोणत्याही देशाला आपल्या रुढी आणि धार्मिक विश्वासावर आधारित दत्क घेण्याचे स्वातंत्र्य.	देशविरोधी तरतुद, घटनेनुसार अवैध.
१०.	स्वदेशी घोषित दोषाची जबरदस्तीने हस्तांतरण, लेखी संमतीशिवाय अवैध वापर, योग्य भेदभाव आणि जागेच्या जागी जमीन मिळाल्याचा हक्क.	भी व द्वी अनुसूची: पेसा कायदा, वनाधिकार कायदा असंप्राप्त कायद्यात आडे भरपाई करण्याचा अधिकार पुनर्वसन व पुनर्वसन कायदा हक्क, SC चा समता निकाल
११.	सांस्कृतिक नैसर्गिक हक्क, त्याचे संरक्षण आणि जाहिरात, हक्क सांगण्याचा आणि निवारण करण्याचा अधिकार.	पेटेट कायदा १९७०, पेटेट दुरुस्ती कायदा, वस्तूचे भौगोलिक संकेत (नोंदवणी आणि संरक्षण) कायदा १९९९
१२.	धार्मिक स्वातंत्र्य, संरक्षण आणि पदानंतरीचा अधिकार	धर्मनिरपेक्षा राष्ट्र, मुलभूत अधिकार २५ - २८
१३ - १६	देशी आषांमध्ये शिक्षण, कायदेशीर व इतर सुविधांची तरतुद.	मुलभूत अधिकार २९ - ३०, काही भाषेला अधिकृत भाषेला मान्यता ८ वी अनुसूची
१७.	कामगार कायद्याचा अधिकार.	औद्योगिक वाद अधिनियम, करार कामगार कायदा, वाल कामगार कायदा, औद्योगिक रोजगार कायदा, किमान वेतन कायदा, कामगार भरपाई कायदा, EPF कायदा
१८ - २०	न्यायालयीन मदत आणि सुरक्षिततेच्या तरतुदी.	संविधान अनुच्छेद २०, ३२, ३५ A
२१ - ३१	रोजगार, मालमता, संस्कृती संरक्षण, समान संधी, भेदभाव नसलेले वातावरण.	मुलभूत हक्क घटनेचे मुलभूत हक्क
४० - ४९	वरील तरतुदीतारे संयुक्त राष्ट्राच्या इतर संरक्षणाच्या विविध तरतुदी.	स्वतंत्र न्यायव्यवस्था, कायद्याची आणि विधी मंडळ यांच्या अधिकारात पुरेशी निष्पत्ता आणि व्याप्ती
५६.	उपरोक्त संयुक्त राष्ट्रसंघाची तरतुद आंतरराष्ट्रीय कायद्या अंतर्गत बंधनकारक नाही. देशाचे भौगोलिक क्षेत्र संरक्षित करण्याचा अधिकार.	या तरतुदीमुळे १३ सप्टेंबर २००७ रोजी भारताने या घोषणेवर स्वाक्षरी केली

सावधान जनजाती बांधवांनो..... ९ ऑगस्ट हा वर्ल्ड इंडिजिनस डे आहे. हा भारताचा आदिवासी दिन नाही. वरील पत्रकाचा

तपशीलात विधार केल्यास मुलभूत अधिकाराची भारतात मागणी करणे हा विदेशातील कुटुंबीतीचा हेतू आहे. विद्युत्स्थान एकलम्भतेता तर धोका

आहेय. १३ वर्षांपूर्वी विश्वातील जनजाती समाजाच्या विकासासाठी कायदा अंमलबजावणीचा विधार होतो. मात्र आपल्या भारतात

स्वातंत्र्यानंतर लगेच या संविधानातील मुलभूत अधिकार घटनेने बहाल केले आहेत. विश्वातील सर्व जनजातीच्या सहनुभूतीबद्दल प्रगट करणारा हा

उचित दिन (9 Au) नाही.

श्री. रामदास गावित. जनजाती हितरक्षा प्रमुख परिषद शेत्र (मो. नं. १४२२१४३११६)

विश्व आदिवासी दिवस एक षड्यंत्र

सध्या जनजाती कल्याण आश्रम पश्चिम महाराष्ट्र तर्फे प्रांत महिला कार्यकर्ता बौद्धिक वर्ग आयोजित केला जात आहे त्यामध्ये दिनांक १० ऑगस्ट, २०२० रोजी 'विश्व आदिवासी दिन, एक षड्यंत्र' याविषयी श्री शरदजी शेळके, प्रांत सचिव पश्चिम महाराष्ट्र, यांनी उद्घोषण केले.

श्री शरद जी शेळके यांनी अतिशय सोप्या भाषेत आपले विचार मांडले. नऊ ऑगस्ट हा दिवस विश्व आदिवासी दिन म्हणून हल्ली साजरा केला जात आहे, अशावेळी हे एक षट्यंत्र आहे असे आपल्याला सर्वांना वाटत आहे. असे का वाटत आहे याबद्दल विवेचन करताना भारतीय समाजाचे आत्ताचे स्वरूप व इंग्रज राजवट याबद्दल आपले विचार मांडले.

त्यांनी सुरुवात केली ती वास्को-डी-गामा च्या आगमनापासून. आठ जुलै १४९७ मध्ये पोर्तुगीज नाविक वास्को-डी-गामा भारताच्या शोधात समुद्री मार्गाने निघाला. २० मे १४९८ रोजी केरळमधील कालीकत येथे तो पोचला. येथील राजाकडे त्याने व्यापाराची परवानगी मागितली व एक करार केला. वास्को-डी-गामा यांनी लावलेल्या भारताच्या शोधाने युरोपीय देशांचा भारतात येण्याचा मार्ग प्रस्तुत केला. मग एकेक करत इंग्लिश, फ्रेंच, डच, पोर्तुगीज व्यापारी भारतात येऊ लागले, सत्ता संघर्ष सुरु झाला. इंग्रजांनी आधी ईस्ट इंडिया कंपनी स्थापन केली. त्यानंतर काही काळाने इंग्लंडच्या राणीने त्यांना राजकीय पाठिंबा दिला व ब्रिटिश सत्ता भारतात स्थापन झाली.

काय होती इंग्रज येण्याआधी भारतातील समाज रचना? मुगल सत्ता व हिंदू राजे यांच्यात सतत संघर्ष चाललेला होता. प्राचीन काळापासून भारतात अनेक छोटी मोठी गणराज्य अस्तित्वात होती. प्रत्येक राज्यात नगर, गाव, खेडेगाव व जंगल असे चार प्रमुख विभाग होते. त्यातील सीमारेषा पुस्ट होत्या, त्यामुळे हे सर्व विभाग समान संस्कृतीच्या धार्यात गोवलेले होते. पण काळाच्या ओघात बदल होणे अनिवार्य होते. आधी इंग्रज सत्ता आली, त्याबरोबर औद्योगिक क्रांती आली, मग दोन महायुद्धे झाली, त्यासाठी आवश्यक साधन सामग्री

भारतातून परदेशात नेण्यात येत होती. सागाचे लाकूड परदेशी पाठविले जात होते, तसेच कच्चामाल उदाहरणार्थ कापूस, मसाले इत्यादी व्यापारा करता नेले जात होते, याशिवाय रेल्वे सुरु झाली. रेल्वे मार्ग बनवण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर जमिनीवर कब्जा करू लागले, वृक्षतोड होऊ लागली, जंगल जीवन विस्कळीत झाले. ह्या सगळ्यांमुळे गिरीजनांचे, वनवार्सीचे खूपच हाल होऊ लागले. कोळशाच्या खाणी खणायला सुरुवात झाली, नद्यांवर धरण बांधायला सुरुवात झाली. स्वतंत्र भारतातही वाढत्या लोकसंख्येच्या गरजा भागविताना जंगले आक्रसत गेली, पर्यावरणासाठी अभयारण्य तथार करण्याची गरज वाढत गेली. या सर्व गोर्धींचा सर्वांत जास्त परिणाम म्हणून हे गिरिजन विस्थापित होऊ लागले. सर्व प्रतिकूल परिस्थितीत सुद्धा वनवासी व नगरवासी यातील नाते कधी दुरावले नाही, हिंदू संस्कृतीच्या समान धार्या ने त्यांना पूर्ववत एकत्र बांधून ठेवले होते.

हेच ते मुख्य कारण होते की परदेशी शक्तींना भारतीय समाजात फूट पाडण्यासाठी षट्यंत्र रचण्याची आवश्यकता वाटू लागली. 'फोडा व झोडा' (divide and rule) या तंत्रानुसार धर्मावरून तेढ निर्माण झाली होती. इतिहासात घडलेल्या घटनांचा हा परिणाम होताच, आता आगीत तेल ओतण्याचे षट्यंत्र राबवले गेले. मग जातीभेदाचे महत्व वाढवायला सुरुवात झाली. आर्य बाहेरून आले हा खोटा सिद्धांत मांडून भारतीय समाजमनात प्रस्थापित केला गेला. एवढं होऊनही स्वतंत्र भारत, प्रगत भारत देश होऊ पहात होता. आता तर समर्थ भारत देश हे परदेशी सत्तांना मोठे आव्हान आहे, त्यामुळे जागतिक स्तरावर हे मूलनिवासी दिवस षट्यंत्र रचले गेले आहे.

आता समजून घेऊया हे मूलनिवासी षट्यंत्र आहे तरी काय, जागतिक स्तरावर याचे काय स्थान आहे.

समुद्र मार्गाने भारत शोधण्यासाठी निघालेला एक धाडसी दर्यावर्दी कोलंबस, १४९२ मध्ये प्रत्यक्षात अमेरिकेच्या भूप्रदेशात पोहोचला, त्याला वाटले आपण इंडियात पोचलो आहोत, म्हणून तेथील रहिवाशांना

त्यांच्या वर्णन्या आधारे तो रेड इंडियन संबोधू लागला. त्या विस्तीर्ण प्रदेशावर निसर्गाची कृपा होती. तेथे वास्तव्य करणाऱ्या रेड इंडियन लोकांची स्वतंत्र राज्ये होती, त्यांची स्वतंत्र संस्कृती होती. पण त्यांचे शस्त्रास्त्रांचे ज्ञान पारंपारिक होते व युरोपियन लोकांकडे आधुनिक शस्त्रास्त्रे होती, या बळावर युरोपियन व्यापार्यांनी त्यांच्यावर आपले वर्चस्व प्रस्थापित केले. पोहटन युद्धात अमेरिकन रेड इंडियन लोकांचा पराभव झाला तो दिवस ९ ऑगस्ट होता. मोठ्या प्रमाणावर रेड इंडियन लोकांची हत्या केली गेली तो दिवस, ती तारीख रेड इंडियन लोकांच्या समाजमनावर अत्यंत दुःखाचा म्हणून कोरला गेला. जणू काही पुढील काळातील दुर्दैवी घटनांचा पाया त्यादिवशी रचला केला. हव्हूहव्हू युरोपीय देशातून येणाऱ्या लोकांची संख्या वाढत गेली व सध्याचा अमेरिका देश अस्तित्वात आला. रेड इंडियन लोकांनी त्यांचे राज्य गमावले, स्वातंत्र्य गमावले. त्यांच्याकडील जमिनी बळकावल्या गेल्या, अनेकांना गुलाम बनवले गेले, निर्घृण हत्या झाल्या. उरलेल्या लोकांना मिसिसीपी नदीच्या पूर्वेला पिटाळून लावण्यात आले. त्या प्रवासात जवळ जवळ ३०,००० लोक मृत्युमुखी पडले. तो इतिहास (trail of tears), ट्रेल ऑफ टिर्स म्हणून ओळखला जातो. अजूनही त्यांना दुसऱ्या दर्जाचे नागरिक म्हणून वागविले जाते.

ऑक्टोबर १९९२ मध्ये कोलंबसाने अमेरिका शोधल्याला ५०० वर्ष पूर्ण झाली म्हणून अमेरिकन सरकारने एक मोठा सोहळा आयोजित केला होता. त्यावेळी रेड इंडियन, ज्यांना आजचे जग मूलनिवासी म्हणते, त्यांनी खूप विरोध केला. तेव्हा त्यांना, ९ ऑगस्ट हा तुमच्या पूर्वजांचा सन्मान म्हणून 'मूलनिवासी दिवस' म्हणून यापुढे साजरा केला जाईल व तुम्हाला विविध सुविधा दिल्या जातील, असे जाहीर केले. खरेतर स्तरंजित क्रौयर्नि भरलेला हा इतिहास आहे त्यामुळे ९ ऑगस्ट हा दिवस उत्साहाने साजरा करण्याचा दिवस वाटत नाही. हा असाच इतिहास ऑस्ट्रेलिया, कॅनडा, न्यूझीलॅंड इत्यादी देशातील मूलनिवासींचा आहे. त्या देशांमध्ये त्यांना अबओरीजिनल aboriginal म्हणून संज्ञा दिली आहे. इंग्रजांनी भारतीय भाषेत आदिवासी असे भाषांतर केले व तो शब्द रुढ केला व आता तो शब्द

रुढ झाला आहे. पण या सर्व घटनांचा अभ्यास करून, त्यात डडलेली इंग्रजांची फूट पाढण्याची नीती, डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर यांनी ओळखली होती. म्हणून त्यांनी भारतीय घटनेत जनजाती हा शब्द किंवा ही संज्ञा वापरली आहे. असा हा भारताचा इतिहास पूर्णपणे निराळा आहे. इथे कुणी आदिवासी नाहीत, मूलनिवासी नाहीत तर सारेच भारतीय आदिवासी आहेत, आदी निवासी आहेत. येथे सारे लोक निसर्गपूजक होते व आजही आहेत. त्या संदर्भात अनेक देव-देवतांच्या कथा आणि प्रथा फार पूर्वीपासून अजूनही प्रचलित आहेत. हे सर्व संदर्भ हेच दर्शवतात की संबंध भारतात संस्कृती एकच आहे.

हा सर्व इतिहास भारतीय जनजाती आदिवासी समाजाने व संबंध भारतीय समाजानेही समजून घेतला पाहिजे. भारत स्वतंत्र झाले तेव्हा ५५० हून जास्त संस्थानांचे विलिनीकरण झाले त्यामध्ये अनेक संस्थाने किंवा राज्ये, जनजातीची होती. हा इतिहास लक्षात घेतला तर कळते की जनजाती समाज हा उर्वरित भारतीय समाजाहून कधीच वेगळा नव्हता. तसेच स्वतंत्रता संग्रामात अनेक जनजातीतील राजांचे, स्वातंत्र्य सैनिकांचे मोठे योगदान आहे. तेव्हा आपल्या भारतीय जनजातीतील एखाद्या योद्ध्याचा, एखाद्या नेत्याचा हुतात्मा दिन, 'आदिवासी दिन' म्हणून साजरा करावा, जसे 'धरती के आबा' या नावाने अत्यंत लोकप्रिय असलेला आपला नेता बिरसा मुंडा यांचा हौतात्म्य दिन १५ नोव्हेंबर या दिवशी आदिवासी दिवस साजरा करूया.

आपला भारतीय समाज उत्सव प्रिय आहे, पण पाश्चात्यांचे अनुकरण करणारा आहे, ही मानसिकता ओळखून नऊ ऑगस्ट मूलनिवासी दिवस या कल्पनेचा वेगाने प्रचार केला जात आहे. आपण भारतीयांनी यात डडलेले षड्यंत्र ओळखून त्याचा विरोध करायला हवा.

**सचिव श्री. शरदजी शेळके
यांच्या बौद्धिकावर आधारित**

**- मोहिनी पाटणकर
मो.: ८३८००६५२०९**

जनजाती कल्याण आश्रम कार्यकर्ता अभ्यास वर्ग - नाशिक

जनजाती कल्याण आश्रम, नाशिकतर्फे दिनांक १४ व १५ ऑगस्ट २०२० रोजी कार्यकर्ता अभ्यासवर्ग शिबिर संपन्न झाले. (कोरोना - कोविड१९) संकट काळात मुद्दा दृक्श्राव्य माध्यमांचा वापर करून जबळपास नव्वद ते शंभर कार्यकर्त्यांनी ह्या अभ्यास वर्गाचा लाभ घेतला. 'अपूर्व व ऐतिहासिक' असा उल्लेख या आँनलाईन अभ्यास वर्ग संदर्भात करणे योग्य राहील. दोन दिवसीय अभ्यास वर्गामध्ये एकूण चार सत्रांचा समावेश होता, त्याचा थोडक्यात अहवाल खालील प्रमाणे आहे.

दिवस पहिला, सत्र पहिले- वक्ते पश्चिम महाराष्ट्र प्रांत सचिव श्री. शरद शेळके सर

विषय – अखिल भारतीय वनवासी कल्याण आश्रम – सद्य परिस्थिती व देशभरातील कार्य

श्री. शेळके सरांनी अभ्यास वर्गाची सुरुवात ठक्कर बाप्पा व वनयोगी श्री. बाळासाहेब देशपांडे यांच्या भरीव कार्याचा मागोवा घेत केली. त्यांनी विषयाची माहिती चार टप्प्यात विभागली होती, त्यामध्ये वनवासी कल्याण आश्रमाचा परिचय, विविध आयामांची माहिती, कोरोनाच्या संकट काळातील मदत कार्य व वनवासी कल्याण आश्रमाची सद्यस्थिती असे विभाग होते.

१९५२ मध्ये (जशपूर, छत्तीसगढ), येथे एक छात्रावास सुरु करून, बीज रोपण झालेल्या व आता देशभर पसरलेल्या कल्याण आश्रमाच्या कार्याच्या वटवृक्षाचा उद्देश समजावून सांगितला. आपले भाऊबंद असणाऱ्या जनजातींचे आयुष्य सुकर होण्यासाठी, सातत्याने प्रयत्न करत असणाऱ्या विविध आयामांची सविस्तर माहिती दिली. शिक्षण, छात्रावास, आरोग्य, महिलाकार्य, खेल-कूद, श्रद्धा जागरण, हितरक्षा, ग्रामविकास, नगरीय कार्य यांची कार्यपद्धती स्पष्ट केली. या व इतर अनेक आयामांतर्गत जबळपास पंधरा हजार प्रकल्प देशभर चालू आहे व सोबत जबळपास ३५ हजार

गावांशी त्याद्वारे वनवासी कल्याण आश्रम लोकांच्या संपर्कात आहे.

आयाम व त्यांच्या यशस्वीतेसाठी कार्यकर्ता व त्याचे संघटन किती महत्वाचे आहे हे सांगण्यासाठी त्यांनी धुळे जिल्ह्यातील बारीपाडा या गावाचा उल्लेख केला. शिक्षण व आरोग्य यामधील चालणाऱ्या सर्वच प्रकल्पांचा गोषवारा सरांनी आकडेवारीसह अतिशय व्यवस्थित मांडला.

कोरोना व अप्पान चक्रीवादळा सारख्या संकट काळात वनवासी कल्याण आश्रमाने केलेल्या उल्लेखनीय मदत कार्याचा, सर्वांना समजेल इतक्या सहज पद्धतीने पट उलगडला. यामध्ये अन्नधान्य वाटप, हेल्पलाईन, (मास्क-मुखपट्टी) बनविणे व वितरण, गरज असेल तेथे क्वारंटाईन सेंटर उभारणे, स्थलांतर करणाऱ्या लोकांची जेवणाची सोय करणे, अशा विविध मदत कार्याबद्दल विस्तृत माहिती दिली. या मदत कार्याची सर्व देशभर घेतली गेलेली दखल हे या कामाचे मोठे यश आहे.

शेळके सरांनी सर्व माहिती अतिशय योग्य पद्धतीने समजेल अशा भाषेत मांडल्यामुळे एका चांगल्या संघटनेसाठी आपण काम करतो याचा सर्व कार्यकर्त्यांना नेहमीच अभिमान वाटत राहील.

दिवस पहिला, सत्र दुसरे – वक्ते पश्चिम क्षेत्र संघटन मंत्री श्री. संजय जी कुलकर्णी

विषय – 'कार्यकर्ता दायित्व व बोध'

कार्यकर्ता या विषयावर बोलणे म्हणजे माझ्यासाठी स्व-अवलोकन करण्याची संधी आहे असे सांगत सरांनी विषयाला सुरुवात केली. संघटनेमध्ये सातत्याने नवीन कार्यकर्ता येत राहणे हे शरीरातील नवीन रक्तनिर्मिती प्रमाणेच गरजेचे आहे. नवीन कार्यकर्ता आल्यावर संघटनेने त्यांच्यामध्ये समान प्रेरणा रुजवणे हेही तितकेच आवश्यक आहे. आपल्या भारतमाते वरील निस्वार्थ प्रेम,

जनजातीची उत्तरी आणि वनवासी कल्याण आश्रमाचे संघटन मजबूत करणे, अशा समान प्रेरणेने कार्यकर्ता जागृत राहिल याकडे लक्ष दिले पाहिजे. हे काम म्हणजे आपले मातृ, पितृ व देश क्रृष्ण आहे व ह्या क्रृष्ण भावनेने कार्य झाले तरच संघटन मजबूत बनते.

कार्यकर्ता हे खूप मोठे जबाबदारीचे पद आहे व त्यासाठी बंधन, शिस्त, अनुशासन अंगी बाणावे लागते. संघटनेची कार्यपद्धतीची चौकट समजून घेताना त्यातील परिवार भाव समजून घेऊन जपला पाहिजे. ‘मते अनेक पण निर्णय एक’ हा सर्वांगीण विचार कार्यकर्त्यांच्या कार्यपद्धतीत उमटला गेला पाहिजे. ‘संघटनेमुळे मी आहे व म्हणूनच मी नसलो तरी काम चालू पाहिजे’ या विचारानेच संघटना मोठी होत असते. कार्यकर्ता म्हणून काही गोष्टींची बंधने स्वतःसाठी पाळणे उपयोगी ठरते. उदाहरणार्थ शक्यतो सर्व बैठकांना उपस्थित राहाणे, एखादी गोष्ट मांडताना त्याचा पूर्व विचार व पूर्ण विचार करणे, ती गोष्ट पूर्ण झाल्यावर त्याचा पाठपुरावा करणे, दिलेल्या जबाबदारीचा योग्य अभ्यास करून ती यशस्वी होईल याकडे लक्ष देणे इत्यादी. हे सर्व करण्यासाठी प्रतिबद्धता व कौशल्यासोबत प्रचंड मनोबल आवश्यक आहे हे त्यांनी छान मांडले. भारावलेल्या वातावरणातच पहिल्या दिवशी चा वर्ग पूर्ण झाला.

दिवस दुसरा सत्र पहिले – वक्ते प्रांत छात्रावास प्रमुख श्री. दिनकर (बाबा) देशपांडे

विषय – ‘नगरीय कार्य’

स्वर्गीय जगदेवरावजी यांचे स्मरण करून बाबांनी आपल्या बोलण्यास सुरुवात केली. ज्याप्रमाणे रेल्वे इंजिनला शुद्ध व सात्विक पाण्याची गरज असते, त्याप्रमाणेच सुराज्यनिर्मीतीच्या ध्येयापर्यंत जाण्यासाठी सात्विक मनाच्या कार्यकर्त्याची गरज आहे, हे त्यांनी एका छानशा उदाहरणाद्वारे सांगितले. अनेक प्रकारे विखुरलेल्या जनजातींचा सर्वांगीण विकास साधण्यासाठी कार्यकर्ता व मजबूत संघटन यावर भर दिला पाहिजे.

कार्यकर्ता निर्मिती ही प्रक्रिया सातत्याने चालू राहायला हवी. प्रभू श्रीराम हे अयोध्यावासी असून सुद्धा काही ध्येयासाठी अरण्यवासी झाले, त्याप्रमाणे आपण नगरीय कार्यकर्त्यांनी सुद्धा आपल्या वनवासी कल्याण आश्रमाच्या ध्येयासाठी आपली जबाबदारी ओळखून ती पूर्ण करण्यासाठी झाटले पाहिजे. यासाठी आपल्या आजूबाजूच्या लोकांमधील गुणांची पारख करून त्यांना संघटनेमध्ये आणणे, गुणांची पारख करून कामाशी जोडणे, उत्सवांच्या निमित्ताने सर्वांशी संपर्क ठेवून तो वाढवण्यासाठी प्रयत्न करणे हे अपेक्षित आहे. सर्व संतांनी ज्याप्रमाणे अध्यात्माची कास धरून लोकांना एकत्र केले, त्याच प्रमाणे नगरीय कार्यकर्त्यांनी सुद्धा व.क.आ. चे ध्येय लक्षात घेऊन, अनेक लोकांना संघटनेमध्ये कार्यामध्ये येण्यासाठी उद्युक्त केले पाहिजे. आलेला कार्यकर्ता हा सक्रिय कसा राहील यासाठी सुद्धा प्रयत्नशील राहिले पाहिजे. नगरीय कार्यकर्त्यांसाठी हे सत्र खूप माहितीपूर्ण व उपयुक्त राहिले.

दिवस दुसरा, सत्र दुसरे – वक्ते प्रांत अध्यक्ष डॉक्टर भरत केळकर

विषय – “COVID 19 - Myth and Facts”

अभ्यास वर्गाच्या समारोपाच्या सत्रात डॉक्टर भरत केळकर यांनी covid-19 या विषयावर अतिशय उपयुक्त माहिती दिली. पॉवर पॉइंट प्रेडिंटेशन (PPT) द्वारे सरांनी कोरोना व्हायरस संक्रमण व त्याची लक्षणे, याची अतिशय सोप्या शब्दात व सर्वांना समजेल अशी मांडणी केली होती. मास्कचा वापर, सोशल डिस्टंसिंग, साबण व पाण्याने हात धुणे, गरज असेल तेव्हा sanitizer चा वापर व जलनेती या सर्व गोष्टींमुळे कोरोना व्हायरस च्या संक्रमणाला अटकाव होऊ शकतो.

कोरोनाची नेमकी व महत्वाची लक्षणे सांगून, टेस्ट केल्यावर पॉझिटिव आल्यावर काय काळजी घ्यावी व निगेटिव आल्यावर सुद्धा काय काळजी घ्यावी, याबद्दल सविस्तर, यथायोग्य मार्गदर्शन केले. अशा प्रसंगी

ॐ द्वृष्टिं द्वृष्टिं

समाजाची मानसिकता बदलण्यास वेळ लागतो असे नमूद करून, COVID योदृश्यांबद्दल आदर भाव प्रगट केला.

समारोपाच्या सत्रात आरोग्य मित्राची व आरोग्य रक्षकाची भूमिका पूर्ण संकट काळातील मदत कार्यात खूप उपयोगाची ठरली असे त्यांनी सांगितले. प्रत्यक्ष भेटणे शक्य नसतानासुद्धा दृक्श्राव्य माध्यमांद्वारे व नवीन तंत्रज्ञान याचा वापर करून ज्येष्ठ लोकांकडून आपल्याला उपयुक्त माहिती ऐकावयास मिळाली. अगदी सर्वसामान्य माणूस सुद्धा आता टेक्नोसॅच्ची झाला आहे व या संकट काळावर मात करण्यास शिकला आहे. पण चांगला कार्यकर्ता म्हणून आपल्याला तंत्रज्ञानाचा वापर अजून जास्त उत्कृष्ट स्तरावर नेऊन करावयाचा आहे यावर त्यांनी भर दिला.

निधी संकलन, माहिती चे नियोजन व प्रशिक्षणाच्या संधी यावर उदाहरणासहित मार्गदर्शन केले. सरांनी शेवटी प्रश्नोत्तराच्या माध्यमातून अनेक शंकांचे समाधान

करून, या आजाराबद्दल सर्वांना भयमुक्त केले.

सूत्रसंचालनाची जबाबदारी श्री. गणपत गायकवाड सर व सौ कीर्ती वणीकर यांनी उत्कृष्टरित्या पार पाडली. श्री. लक्ष्मण टोपले, श्री. योगेश सोनवणे, श्री. किशोर सूर्यवंशी व सौ. सुवर्ण मोजाड यांनी अर्थपूर्ण व सुरेल गीते सादर केली. विश्वाच्या कल्याणासाठी मागितलेले 'पसायदान' कांचन सौंदर्णकर व माधव द्विरवाळ यांनी सादर केले. तंत्रज्ञानाची सर्व व्यवस्था श्री अभ्य देशपांडे व श्री हेमंत देवरे यांनी यशस्वीरित्या, भक्तम पणे सांभाळली.

सर्वच सत्रातील माहिती ही उद्घोथक व प्रेरणादारी होती आपल्याला ही सर्व सत्रे परत ऐकता यावीत यासाठी खालील लिंक वर उपलब्ध आहेत.

<https://vanvasi.org/in-the-media/audios>

– वैशाली अजय हर्सूलकर
(शालेय निधी आयाम प्रमुख)

लेडीज सर्कल इंडिया, या संस्थेची जनजाती कल्याण आश्रमाच्या कामात मदत !

कोरोना काळात पुण्यातील लेडीज सर्कल इंडिया, संस्थेच्या माध्यमातून मुकुल-माधव फौंडेशन या समाज सेवी संस्थेने २०० धान्य संच दिले होते. या मध्ये चहा, साखर, तेल, डाळ, तांदूळ, पोहे, मास्क या जीवनावश्यक वस्तू होत्या. लेडीज सर्कल इंडिया (PMLC 53), या संस्थेच्या चेअर पर्सन सौ. श्रद्धा सुराणा व सौ. तपन पिल्ले यांनी पुढाकार घेत ही मदत कल्याण आश्रम संस्थेकडे पोहोचविली. सौ. तपन पिल्ले या कल्याण आश्रमाच्या प्रांत कोषाध्यक्ष श्री. दिलीपभाई मेहता यांची कन्या आहेत. सर्व मदत वेल्हा तालुक्यात अंबवणे, कातवडी, मालवली, साखर, सोंडे मथना सारख्या दुर्गम भागात राहणाऱ्या कातकरी बांधवांना पोहोचवण्यात आली. यात जनजाती कल्याण आश्रमाच्या कार्यकर्त्यांची मोलाची मदत झाली. या सर्वांचे कल्याण आश्रम ऋणी आहे.

नाशिक जिल्ह्यातील, इगतपुरी तालुक्यातील, निनावी सारख्या खेडेगावात, आदिवासी समाजातील एका ठाकर कुटुंबात जन्मलेला सखाराम भगत, पुण्याच्या बी. जे. मेडिकल कॉलेज मधून डॉक्टर झाला. आता त्याची एम.डी.मेडिसिन साठी, महात्मा गांधी इन्स्टिट्यूट ऑफ मेडिकल सायन्स, सेवाग्राम, जि. वर्धा येथे निवड झाली आहे. मोल मजुरी करणाऱ्या आई वडिलांच्या तिन्ही मुलांनी शिक्षणासाठी केलेली धडपड कौतुकास्पद आहे. मोठा मुलगा शिक्षक, दुसरा डॉक्टर तर तिसरा इंजिनियर. शिक्षणाची आवड, जिद्द आणि कष्टाची तयारी असली की परिस्थिती आड येत नाही हे या कुटुंबानी सिद्ध करून इतरांना आदर्श घालून दिला आहे. या कुटुंबाचे अभिनंदन !

पावसाळी अभ्यासवर्ग

दरवर्षी पावसाळ्यात अभ्यास वर्ग होतोच, पण ह्या वर्षी करोनामुळे भेटणे अशक्य असल्यामुळे कसे शक्य होईल माहित नव्हते. पण कल्याण आश्रमाने मार्ग शोधला व १५ ऑगस्ट व १६ ऑगस्ट २०२० रोजी 'गुगल मीट' वर अभ्यासवर्ग घेण्याचे ठरवले. दोनही दिवशी दोन वेगवेगळ्या विषयांवर बोलण्यासाठी केले आमंत्रित केले होते.

ता. १५ ऑगस्टला DRDO चे डायरेक्टर श्री. प्रदीप कुरुलकर, यांना आमंत्रित केले होते. प्रथम श्री. महेश भुस्कुटे यांनी प्रास्ताविक केले व वक्त्यांचा परिचय सांगितला.

श्री. प्रदीप कुरुलकर हे गेल्या बत्तीस वर्षांपासून DRDO मध्ये शास्त्रज्ञ म्हणून कार्यरत आहेत. त्यांचे पदवी पर्यंतचे शिक्षण इलेक्ट्रिकल इंजिनिअरिंग व पदव्युत्तर पाँवर इलेक्ट्रॉनिक्स मध्ये झाले आहे. त्यांना देशासाठी महत्वाच्या असलेल्या बच्याच प्रकल्पांवर काम करण्याची संधी मिळाली. 'त्रिशूल' मिसाईल, 'आकाश', रशियाच्या बरोबर चाललेल्या 'ब्रम्होस' ह्यांच्या निर्मितीत त्यांचा महत्वाचा सहभाग होता.

अशा ह्या देशाच्या गौरवात भर पाडण्याचा कामांमुळे त्यांना, 'National Science Day', 'अग्री' असे पुरस्कार मिळाले. पण त्यांना, भारतरत्न 'डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम' यांच्या बरोबर सहा वर्षे काम करायला मिळाले हाच सर्वात मोठा पुरस्कार वाटतो.

त्यांनी भारताचे चीनशी संबंध ह्यावर विस्तृत माहिती दिली. त्याच बरोबर आता उद्घवलेल्या वादाबद्दल व आपल्या सरकार कडून त्यांना कसे चोख उत्तर दिले जात आहे, ह्या बद्दलही माहिती दिली. इतर बरेच देश आपल्या पाठीशी कसे ठामपणे उभे आहेत त्याबद्दल माहिती दिली. ते स्वतः मिसाईल डेव्हलपमेंट मध्येच असल्यामुळे त्यांनी पूर्वीचे मिसाईल तंत्रज्ञान व आधुनिक तंत्रज्ञानाबद्दल आम्हाला समजेल अशी माहिती दिली. 'लक्ष्यावर थेट भिंडणारे मिसाईल' चित्रफीत दाखवून छान समजावले. या विषयाची एवढी नीट माहिती मिळाली

त्यामुळे, मनातील अनेक शंकांचे निरसन झाले. ह्या संशोधनाचे वैशिष्ट्य सांगताना त्यांनी सांगितले की ही मिसाईल घेऊन जाणारी विमाने खूपच कमी उंचीवरून जातात. त्यामुळे ती शत्रूच्या रडार यंत्रणेला दिसून येत नाहीत, म्हणून ती अचूक मारा करून परत येऊ शकतात. एकूणच त्यांनी खूप छान माहिती दिली. एवढ्या मोठ्या महत्वाच्या हुद्द्यावर असलेल्या कुरूलकरांचा साधेपणा मनाला भिडला.

एका विद्यार्थिनीला जैवतंत्रज्ञानात प्रोजेक्ट करायचा होता, तेव्हा मिसाईल मध्ये संशोधन करण्याच्या या शास्त्रज्ञाने, तिला तुळशीवर संशोधन करण्याचा सल्ला दिला. त्यात पण त्यांना औत्सुक्य वाटले. पूर्वापार प्रसादावर तुळशीचे पान का ठेवले जाते? तर तो खराब होऊ नये म्हणून. प्रसाद खराब होत नाही म्हणजे तुळशीत तसे रसायन असले पाहिजे. ह्या विचारावर त्या मुलीने ३/६ वर्षे संशोधन केले. बुरशी असलेल्या एका बशीत तुळस टाकली, दुसरी बुरशीची बशी तशीच ठेवली, तेव्हा तुळस ठेवलेल्या बशीतील बुरशी नष्ट झाली होती. तसेच अन्न असलेल्या एका भांड्यात तुळस टाकली दुसऱ्यात नुसतेच अन्न ठेवले, तुळस टाकलेले अन्न चांगले राहिले, दुसरे आंबले, त्याला तार आली होती.

पण निसर्गाची किमया बघा, पाणी शुद्ध करण्यासाठी उकळून गार केलेल्या पाण्यामध्ये तुळशीची पाने टाकली तरीही त्यातील ईकोलायचे विषाणू ३ ते ४ टक्के शिळ्क राहातात. याबद्दल संशोधन केल्यावर लक्षात आले की आधुनिक purifier मध्ये सर्व विषाणू नष्ट होतात, पण माणसाच्या आरोग्यासाठी तीन ते चार टक्के विषाणू पाण्यात शिळ्क असणे आवश्यक आहे. ईकोलाय पोटात जाणे फायदेशीर आहे. ह्यावर काही जणांनी त्यांना शंका पण विचारल्या. आम्हाला भरपूर माहिती मिळाली. श्री. प्रकाश जोशी यांनी आभार मानले.

दुसऱ्या दिवशी रविवार ता. १६ ऑगस्टला श्री. चंद्रकात शहासने हे वर्के म्हणून लाभले होते. त्यांचा विषय होता 'निरोगी आरोग्यासाठी आध्यात्म'. प्रथम

श्री. मिलिंद करमरकर यांनी त्यांचा परिचय करून दिला.

श्री. शहासने यांनी ३२ वर्षे राज्य उत्पादन शुल्क खात्यात नोकरी केली. त्यांना संत साहित्य, वनौषधी, गोमूत्र संशोधन व औषधे, अशा विषयात रुची आहे व त्याचा त्यांनी बराच अभ्यास केला आहे. ते प्रवचनकार व व्यसनमुक्ती समुपदेशक आहेत. ते अष्टावधानी संतुलन फौंडेशन, कर्नाळा चॉरिटेबल ट्रस्ट, राष्ट्रीय चर्चा सत्र, विज्ञानेश्वरी, फ्रिडम फायटर कमिटी, नवी दिल्ली, अशा बन्याच समित्यांवर कार्यरत आहेत. त्यांची 'संतसाहित्य व देशभक्ती' या विषयावर बरीच ग्रंथसंपदा प्रकाशित आहे. इंदिरा अँवॉर्ड (अँन्टि करप्षन कमिटी, दिल्ली), सावरकर स्मृती पुरस्कार (सावरकर प्रतिष्ठान, मुंबई) असे बरेच पुरस्कार प्राप्त झाले आहेत.

आजच्या करोनाच्या परिस्थितीत त्यांचा विषय खूपच उपयुक्त होता. प्रथम त्यांनी मुलाधारचक्र व नाशी आत ओढून ओमकार म्हणावयास सांगितला आणि नाडीच्या गतीतील फरक बघायला सांगितला. ह्याचा अभ्यास दररोज करायचा पण सल्ला दिला. नंतर त्यांनी जवळजवळ

सर्व मुळाक्षरे (अ पासून अः पर्यंत) वापरून ओमकार म्हणून आपल्या शरीराला कसा लाभ होतो ते प्रात्यक्षिक करून समजावले. प्रत्येक अक्षराच्या स्पंदनाने वेगवेगळ्या अवयवाला कंपने येतात व त्याचा आपल्याला फायदा होतो. त्यातील अं व अः म्हणून गाईच्या हंबरण्यासारखा आवाज करत आकाशाकडे बघायचे (पंचमहाभूतांना आवाहन) ह्यामुळे संपूर्ण शरीराला चेतना मिळते.

त्यांनी एक छान गोष्ट सांगितली. चांगले विचार चिंतावे व ते समाजाला बोलून सांगावे, मनात ठेऊ नयेत, त्यामुळे मनाला शांतता मिळते, स्वास्थ्य मिळते, निरोगी राहाण्यासाठी आत्मा संतुष्ट ठेवा, शरीराचे चोचले पुरवा पण आसक्ती चा त्याग करा.

ह्या वेगळ्या विषयावरील हे उद्घोधन सर्वांनाच खूप आवडले. नंतर श्री. सुरेश हणमंते ह्यांनी आभार मानले. आम्हाला सर्वांना दोन दिवस दोन वेगळ्या व आवडीच्या विषयाचे मस्त खाद्य मिळाले.

– किर्ती देशपांडे

मो.: ९४२३०३२२२४

रानभाजी उत्सव – कोसवन व रगतविहीर

वनवासी कल्याण आश्रम, नाशिक, प. महाराष्ट्र, यांच्या तर्फे एक आँगस्टला मुक्काम जामूनपाडा (कोसवन), तालुका कळवण, जिल्हा नाशिक, येथे सकाळी १० ते २ या वेळेत आणि १३ आँगस्ट २०२० रोजी मु.सगतविहीर, ता.सुरगाणा, जि. नाशिक येथे रानभाजी महोत्सव साजरा करण्यात आला. दोन्ही ठिकाणी प्रथम जलपूजन व वनपूजन करण्यात आले होते. कोसवन येथे या उत्सवात १० महिला सहभागी झाल्या होत्या व एकूण २२ भाज्या वापरल्या होत्या. रगतविहीर येथील उत्सवात ११ बायका सहभागी झाल्या होत्या व त्यांनी १७ भाज्या वापरल्या होत्या. या उत्सवाचा मुख्य उद्देश जुन्या पिढीकडून नवीन पिढीला वनभाज्यांची व त्यांच्या औषधी गुणधर्मांची माहिती व्हावी, त्यांनी वनभाज्यांचे महत्व जाणून त्यांचे संवर्धन व संरक्षण करावे हा होता. संकुल ग्रामोदय व व.क.आ.चे पूर्णवेळ कार्यकर्ते श्री.अजित गावित यांनी जंगलाबद्दल मार्गदर्शन केले. ते म्हणाले, आपण जंगलाचा अभ्यास करून, जंगलातील औषधी वनस्पती, फळझाडे, रानभाज्या यांची सध्या काय स्थिती आहे ते जाणून घेऊन, त्यांचे संरक्षण व संवर्धन केले तरच आपले जंगल जैवविविधतापूर्ण, संपन्न राहिल. ज्याचा आपल्या सर्वांना फायदा होईलच पण भावी पिढीलाही त्याचा फायदा होईल. त्यांनी सांगितले की ज.क.आ. या सामाजिक संस्थेने संकुल ग्रामोदय हा एक महत्वाकांक्षी प्रकल्प हाती घेतला असून त्या अंतर्गत गेली ४ वर्षे आपण रानभाजी उत्सव साजरा करण्यात येत आहे. दोन्ही ठिकाणी जलपूजन व वनपूजन करण्यात आले होते.

सामाहिक बौद्धिक वर्ग प. महाराष्ट्र

कोरोना आला व प्रवासच थांबला. पुण्यातच काय अंख्या देशात, जगात कोविड १९ ने मृत्युचे थैमान मांडले. एकमेकांना भेटणे शक्य होईना. पण संघ विचारधारेतील सर्वच संघटना एकमेकांना भेटल्याशिवाय आणि विचारांचे आदानप्रदान केल्याशिवाय गप्प कशा बसतील? वनवासी कल्याण आश्रम सुद्धा मग याला अपवाद कसे राहील? सगळीकडे च मग शोधाशोध सुरु झाली. कशाची? तर यावर मात कशी करता येईल याची. अखिल भारतीय स्तरावर केंद्राने 'तू मैं एक रक्त' ही व्याख्यानमाला शनिवार व रविवार सुरु केली. मग काय सगळे च कार्यकर्ते उत्साहित झाले. प्रेरणा मिळाली, सगळ्या ठिकाणी आधी झूम वर अॅन लाईन बैठका सुरु झाल्या, मग ते अॅप चिनी आहे म्हणून गुगल मीट वर बैठका सुरु झाल्या. यात महिला मागे राहतील हे कसे शक्य आहे? म्हणून मग महिला प्रांत चमूने आधी बैठक घेऊन सर्वांच्या संमतीने १३ जुलै पासून प्रांत स्तरीय बौद्धिक वर्ग सुरु केलेत. ते दर सोमवारी ४ ते ५ या वेळात होतात.

अगदी पहिले सत्र मा.युवराजजी लांडे (प्रांत हितरक्षा प्रमुख) यांनी 'ORP' या विषयावर घेतले.

ORP म्हणजे अदर रिलीजन पर्स्युएशन, ज्याला मराठीत 'अन्य धर्मावलंबी' असे म्हणतात. दर १० वर्षांनी भारतात जनगणना होते, तर त्याआधी घरा घरात जाऊन फॉर्म भरून घेतले जातात. त्या फॉर्ममध्ये ८ कॉलमस् असतात. - हिंदू मुस्लिम, इसाई, जैन, बौद्ध, शीख आणि ७ वा कॉलम - अन्य धर्मावलंबी (ORP) व ८ वा - कॉलम धर्म सांगितलाच नाही (RNS).

सध्या भारतात एक विरोधी षडयंत्र सुरु आहे, की वनवासी हे हिंदू नाहीत म्हणून, मग त्या फॉर्म मधील ७ व्या क्रमांकावर टिकमार्क केले, तर शासनांतर्गत आदिवासी समाजासाठी ज्या विविध योजना आहेत त्याचा लाभ त्यांना घेता येणार नाही, कारण ते हिंदू म्हणविलेच जाणार नाहीत. म्हणूनच हे षडयंत्र समजावून घेऊन वनवासींना या संदर्भात जागृत करणे, हे वनवासी

कल्याण आश्रमाचे महत्वाचे काम आहे, हे युवराजजींनी अगदी सोप्या शब्दांत आपल्या बौद्धिकातून सांगितले आणि अन्य धर्मावलंबी यावर टिकमार्क करू नये नाहीतर हिंदूंची देशातील संख्या कमी होऊन ते आपल्या देशासाठी अतिशय धोकादायक होईल.

२० जुलै ला आपण कल्याण आश्रमाचा एक महत्वाचा आयाम 'आरोग्य' यावर बौद्धिक ठेवले होते. हा विषय मांडला आपल्या क्षेत्राच्या महिला प्रमुख डॉ.सौ. शुभांगीताई नेने यांनी. गुही जिल्हा, नाशिक येथे जो सर्वप्रथम आरोग्य प्रकल्प सुरु झाला, त्याची सुरुवातच डॉक्टर शुभांगी नेने, डॉ. मधुकर व डॉ. अमिता आचार्य, डॉ. मुंगी यांच्यापासून झाली. तेब्हापासून ते आजपर्यंत पूर्ण भारतात आपले आरोग्य प्रकल्प कसे सुरु आहेत, अजून काय करता येईल यावर त्यांनी भर दिला. वनवासी नियांच्या बाबतीत आपण प्रामुख्याने ३ गोष्टींवर भर दिला पाहिजे - आरोग्य, शिक्षण आणि रोजगार. तसेच त्यांनी ५ प्रकारची साक्षरता सांगितली -

१. शरीर साक्षरता – यात आपल्या संपूर्ण अवयवांची माहिती प्रत्येकीला असावी, २. व्याधी साक्षरता - आजार का होतात, प्रत्येक आजाराची लक्षणे, कारणे माहित करून घ्यावीत. ३. चिकित्सा साक्षरता - कोणत्या रोगावर कोणती औषधं घ्यावीत, हे माहित असावे. ४. आहार साक्षरता - आपल्या शरीराचे योग्य पोषण व्हावे असा आहार घेतला पाहिजे. ५. परिसर साक्षरता - परिसरातील भाज्या, फळे, वृक्ष यांची माहिती असावी, त्याचा उपयोग माहित करून घ्यावा.

ही साक्षरता करण्यासाठी आपल्या वसतिगृहातील मुलींना, गावातील मुलींना, आरोग्य रक्षिकांना प्रशिक्षण दिले पाहिजे, असे त्या म्हणाल्या.

यानंतर २७ जुलैला 'वसतिगृह' या विषयावर प्रांत वसतिगृह प्रमुख श्री. दिनकरजी देशपांडे यांनी ऋषीमुनींच्या काळापासून सुरु असलेली गुरुकुल पद्धती मांडून आपल्या वसतिगृहाचे महत्व विशद केले. हॉस्टेल नाही तर वसतिगृहच; जे घर आहे, जिथे मातृपितृतुल्य

वॉर्डन नाही तर अधीक्षक आपली काळजी घेतात! आपले नुकतेच दिवंगत झालेले स्व.जगदेवरामजी उराव हे राष्ट्रीय अध्यक्ष वसतिगृहात कसे तयार झाले, कल्याण आश्रमाचा जशपूर येथील हा पहिला प्रकल्प कसा उदयास आला, आपल्या प्रांताचे सचिव श्री. शरदाराव शेळके, अखिल भारतीय लोककला प्रमुख श्री बिरबलजी सिंग, डॉ. दशरथ केंकरे, डॉ. दोनीरुंग रियांग, अमररानी व देनगीरतींग हलाम (दोघीही तहसीलदार), छेवेलेउ थेले, नारो आओ (दोघीही दिल्ली महिला पोलीस) असे वसतिगृहातील असंख्य विद्यार्थी कसे पुढे आले, याचा संपूर्ण वृत्तांत त्यांनी सांगितला. वसतिगृह हे विद्यार्थी व कार्यकर्ता घडविष्ण्याचे एक उत्तम उदाहरण असून त्यांना घडविष्ण्यासाठी अधीक्षक कसा असावा, त्याच्यात कोणते गुण असावेत इ. अनेक गोष्टींचा त्यांनी उल्लेख केला.

३ ऑगस्ट ला ‘नगरीय कार्य’ या आयामावर श्री. नितीनजी महाजन (प्रांत नगरीय प्रमुख) यांचे बौद्धिक झाले. कल्याण आश्रमाचा हा महत्वपूर्ण आयाम कसा आहे, नगरात राहून वनवासींची चिंता, पूर्णकालीन कार्यकर्त्यांची चिंता, वसतिगृहातील मुलांची चिंता नगरीय कार्यकर्ते कसे करतात हे त्यांनी सांगितले. वनवासी भागातील सहली, वनयात्रा, रानभाजी महोत्सवाचे आयोजन, वसतिगृहातील मुलांसाठी लागणारे साहित्य, निधी संकलन याशिवाय शहरात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन आपण करतो. त्यात पू.बाळासाहेब देशपांडे जन्मदिन (अस्मिता दिवस), रक्षाबंधन, बिरसा मुंडा जयंती (जनजाती गौरव दिन), परिवार मिलन, हितचिंतक मेळावा, दीपावली मिलन, शालेय निधी संकलन, कार्यकर्ता प्रशिक्षण वर्ग, विविध शिवीरे, नगरात राहणाऱ्या वनवासी बांधवांशी संपर्क, ई.चा समावेश करता येईल. तसेच आपल्या संघटनेची रचना, व्यवस्था कशी असेते, कार्य कसे चालते हे सुद्धा त्यांनी सविस्तरपणे सांगितले.

९ ऑगस्ट ला विश्व आदिवासी दिन साजरा केला जातो. पण हे कसे जनजातींना संपविष्ण्याचे, त्यांचे अधिकार संपुष्टात आणण्याचे षड्यंत्र आहे, हे

संगण्यासाठी आपण निमंत्रित केले होते आपल्या प्रांताच्या सचिवांना - श्री शरदजी शेळके यांना!

१० ऑगस्ट ला मुद्दामच आपण ‘विश्व आदिवासी दिवस एक षड्यंत्र’, असा विषय घेऊन त्यांचे बौद्धिक ठेवले होते. आज आदिवासी हे हिंदू नाहीत, असे अनेक विरोधक सांगत आहेत, पण हा दिवस साजरा करण म्हणजे भारतासाठी हा कलंक आहे कारण वनवासींचा भारतात नेहमी सन्मानच झाला आहे, उलट भारताबाहेर मात्र वनवासींचा विविध प्रकारे छळ झालाय, याच दिवशी असंख्य वनवासींवर अत्याचार करण्यात आले, त्यांची मोठ्या प्रमाणावर हत्या करण्यात आली. तर हा दिवस आपल्या देशात का साजरा करावा, उलट याचा निषेध आपण केला पाहिजे, आपल्याही देशातील वनवासी त्यांच्या बाजूने म्हणजे विरोधकांच्या बाजूने यावेत म्हणून त्यांना माओवाद्यांकदून फूस लावण्यात यशस्वी होण्यासाठी ते धडपडत आहेत, त्यांचा हा डाव आहे, म्हणून आपल्याला जास्तीत जास्त जागरण करण्याची गरज आहे, असे ते म्हणाले.

१७ ऑगस्टला आपले क्षेत्राचे संघटन मंत्री श्री संजयजी कुलकर्णी यांचे ‘कार्यकर्ता’ या विषयावर बौद्धिक झाले. कार्यकर्ता हा संघटनेचा कणा असतो, आत्मा असतो, त्याचे पद ही त्याची जबाबदारी असते. आपल्यावरची जबाबदारी त्याने श्रद्धेने, निष्ठेने पूर्ण करायची असते. राग, लोभ, हेवेदावे सोडून आपले लक्ष्य कार्यकर्त्यांनी निश्चित करायचे असते, कधी कार्य करताना मनावर ताण येतो, मरगळ येते म्हणून मग चांगल्या पुस्तकांचं वाचन करण असेल, चांगली गीते ऐकण असेल, तसेच आपल्या वनवासी क्रांतिकारक, हुतात्मे, ज्येष्ठ कार्यकर्ते/अधिकारी, यांचे चरित्र समजावून घेणे असेल हे आपल्यातील कार्यकर्तेपण टिकून राहावे म्हणून आपल्याला करावे लागेल. एखादा कार्यकर्ता नाराज आहे, दुःखी आहे त्याला समजावून घ्यावे लागेल. आपण सगळे कार्यकर्ते आहोत, तेंव्हा प्रत्येकाने एकमेकांना समजावून घेणे, सर्वांचा आदर करणे, एखाद्याचे दोष त्याला एकट्यात सांगणे, त्या कार्यकर्त्याला योग्य मार्गदर्शन करून त्याला घडविणे असे

अनेक पैलू, छोठ्या वाटणाच्या पण महत्त्वाच्या गोष्टी त्यांनी आपल्या बौद्धिकातून सांगितल्या.

३१ ऑगस्टला आपले अखिल भारतीय हितरक्षा प्रमुख मा. श्री गिरीशजी कुबेर यांनी ‘हितरक्षा’ हा आयाम मांडला! नेमका समजायला कठीण वाटणारा हा विषय त्यांनी अत्यन्त सोप्या, सरळ, साध्या शब्दात व तळमळीने स्पष्ट करून सांगितला. ते म्हणाले आपण फक्त बौद्धिके, भाषणे ऐकून चालणार नाही किंवा वा, छान झाले बौद्धिक! असे म्हणून चालणार नाही, तर प्रत्यक्ष वनवासी गावात जाऊन त्यांच्या घरी सहजपणे आपण निवास केला पाहिजे, त्यांच्यात मिसळले पाहिजे, तेव्हा खन्या अर्थने आपल्याला त्यांचे जीवन, समस्या, प्रश्न कळतील. अनुसूचित जनजाती म्हणजे शासनाने त्यांच्यासाठी विविध योजनांची तरतूद केली आहे त्या योजना. मग वृद्ध पेन्शन योजना, जननी सुरक्षा योजना, विधवा पेन्शन योजना, महिला सक्षमीकरण योजना, जन धन योजना, प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना अशा अनेक योजनांचा आपण अभ्यास करून त्या वनवासीं महिलांपर्यंत पोहचवणे गरजेचे आहे, वनवासींचे अनेक कायदे आहेत, पेसा कायदा, वनहक्क कायदा इ. हा वनहक्क कायदा २००६ मध्ये आला, पण त्याची अंमलबजावणी अजून झाली नाहीये. आपण त्या कायद्यांचा अभ्यास करतो का, त्यांच्या पर्यंत ते पोचवतो का?

वनवासी माणूस म्हणतो आमच्याकडे ३ लोकांना तुम्ही अजिबात पाठवू नका. वनरक्षक, तलाठी आणि पोलीस. कारण सर्वात जास्त त्रास या ३ लोकांकडून वनवासी समाजाला होतोय. त्यांच्याजवळ आधारकार्ड, जातीचे प्रमाणपत्र अशी अनेक कागदपत्रे नाहीत, त्यासाठी त्यांना कितीतरी चकरा सरकारी कार्यालयात माराव्या लागतात, फसविणारे तयारच असतात, ही त्यांची फसवणूक थांबावी म्हणून हितरक्षा या आयामांतर्गत आपण काम करतो.

जल, जमीन, जंगल, जन, जानवर या ५ ‘ज’ साठी, त्यासंबंधीत हक्कांसाठी कल्याण आश्रम अखिल भारतीय स्तरावर कार्य करते. तेव्हा गरज आहे ती खन्या अर्थने

त्यांच्या पर्यंत पोचण्याची!

सोमवार दि. ७ सप्टेंबरला ‘वनवासी समाज व राम’ या विषयावर पश्चिम क्षेत्राचे वसतिगृह प्रमुख श्री. सुहासजी पाठक यांचे बौद्धिक झाले. सुहासजी गेले ४० वर्ष वनवासीं कल्याण आश्रमाचे पूर्णवेळ कार्यकर्ते असल्याने बन्याच प्रांतात ते कार्यरत होते, तसेच या कामाच्या निमित्ताने संपूर्ण भारतभर त्यांचा प्रवास झाला असल्याने अनेक जनजातींचा त्यांनी अभ्यास केला आहे, त्यामुळे मणिपूर, छत्तीसगढ, दादरा नगर हवेली, कर्नाटक, महाराष्ट्र, गोवा, गुजरात असे आणि पूर्ण भारतातीलच वनवासी समाज आणि राम यांचा कसा अतूट संबंध आहे, हे त्यांनी बरीच उदाहरण, अनुभव देऊन स्पष्ट केले.

रामायणातील अनेक प्रसंग त्यांनी सांगितले, शबरीने जशी रामाला गोड फळे दिलीत, तशीच शबरी त्यांना मणिपूर, कोकण अशा अनेक प्रांतात पाहायला मिळाली. कार्यकर्ता म्हणून आपण जो प्रवास करतो तेव्हा अनेक वनवासी महिला प्रेमाने, आग्रहाने, शबरीच्या ममतेने निवास व भोजन व्यवस्था करतात. चांगलं तेच खायला देतात. आज अनेक प्रांतात एवढंच नाही तर परदेशात सुद्धा रामाची पूजा केली जाते. अनेक वनवासी निरक्षर आहेत पण रामाची भजने, तुलसीदासांचे दोहे त्यांना पाठ आहेत, अनेक ठिकाणी मुला-मुलींची नावे रामायणातील आहेत, छत्तीसगढमध्ये बन्याच नावांच्या मागे राम लावला जातो. सुबोधराम, जगदेवराम, सुखदेशराम, मणीराम, गोपालराम, नडगूराम ई. मुलींची नावे सुद्धा रामे अशी ठेवली जातात. निषादराजा वनवासी होता पण त्याचे व रामाचे कसे अतूट नाते होते, मित्रता होती हे देखील त्यांनी सांगितले.

रामाचे चरित्र आजही वनवासी भागात वाचले जाते, आपला जो श्रद्धाजागरण आयाम आहे त्या अंतर्गतच आपण त्यांची आवड व श्रद्धा लक्षात घेता, वनवासी भागात तुलसीरामायण हा ग्रंथ देतो. शेवटी त्यांनी रामजन्मभूमीच्या संबंधी एक अनुभव सांगितला, आज अनेक विरोधक, खिंचवण मिशनरीज, काही राजकारणी लोक आपल्याच देशात वनवासी हे हिंदू नाहीत व अशाच

कितीतरी भ्रामक समजूती पसरवून हिंदूमध्ये फूट पाडण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. पण वनवासींमध्ये संस्कार, श्रद्धा, काही परंपरा इतक्या पक्क्या आहेत की मणिपूरमध्ये सुद्धा आवाहन करताच २५ तरुण अयोध्या येथे डिसेंबर १९९२ मध्ये त्यांच्यासोबत पोचले होते. त्यांनी तेथे तुमचे जेवण्याचे, राहाण्याचे हाल होतील, तुरुंगात जावे लागेल असे सांगूनही ते तरुण केवळ रामावरील श्रद्धेसाठी अयोध्येत पोहचले होते! अशाप्रकारे राम हा भारताच्या कानाकोपन्यात पोहचला असून वनवासी समाज आणि रामाचे नाते कायम राहील!!

१४ सप्टेंबरला पुणे महानगर येथील सौ.शेभाताई जोशी यांचे 'प्रेरक वनवासी महिला' या विषयावर बौद्धिक झाले. त्यांनी रामायण काळापासून ते आजपर्यंतच्या कर्तृत्ववान वनवासी महिलांचा आढावा घेतला, कथाकथनाच्या रूपाने सुरुवातीला त्यांनी शबरीमाता एक आदर्श महिला, रामभक्त, सेवेचं निरंतर ब्रत घेतलेली, भिल्ल राजकन्या असलेली असं तिचं रूप त्यांनी सर्वांसमोर उभं केलं, नंतर राणी लक्ष्मीबाईच्या समकालीन झळकारी बाई, नागालँडच्या रोंगमयी, जनजातीच्या स्वातंत्र्यलढ्यातील रणरागिणी राणी मां गार्यांडील्यू, गोंड राणी दुर्गाविती यांचे चरित्र सहज व सोप्या भाषेत कथा स्वरूपात त्यांनी मांडले. त्याचप्रमाणे आज कल्याण आश्रमाच्या कामात असलेल्या जनजाती नेतृत्व सक्षमपणे सांभाळणाऱ्या जास्वंदा दररो (विदर्भ), ठमाताई पवार (कोकण), ललिता मुर्मु (बिहार),

फुलकुमारी (जसपूर), बुद्धीमाया (सिक्किम) अश्या अनेक नावांचा त्यांनी उल्लेख केला. ह्या महिला आपल्यासमोर एक आदर्श कार्यकर्त्या म्हणून सक्षमपणे उंच्या आहेत, आपल्या समाजाचं योग्य नेतृत्व त्या करीत आहेत!

२१ सप्टेंबरचा विषय होता शिक्षण आयाम! कोकण प्रांताच्या शिक्षण आयाम प्रमुख ज्योतीताई जपे ह्यांनी हा विषय मांडला. पार्श्वभूमी, स्वरूप आणि कार्य अशी त्यांनी मांडणी केली. आपले बालसंस्कार केंद्र व एकल विद्यालय कसे चालतात, त्यासाठी शिक्षक हा महत्वाचा घटक कसा आहे, त्याच्यात तळमळ कशी असावी, त्या मुलांना गणित, इंग्रजी, विज्ञान या व्यतिरिक्त संस्कार, संस्कृती, समाज, देश, सामान्य ज्ञान यांचे आकलन व्हावे यासाठी आपण नेहमी प्रयोगशील राहिले पाहिजे, त्यांना जाणून घेतले पाहिजे, त्या मुलांचे व आपले आत्मीयता पूर्ण संबंध असले पाहिजेत इ. गोष्टी त्यांनी सांगितल्या.

या एकूणच सासाहिक बौद्धिक वर्गाची वाटचाल यशस्वीपणे सुरु आहे, वर्गमध्ये दरवेळेस १०० च्या आसपास उपस्थिती असते तसेच पश्चिम महाराष्ट्राशिवाय विदर्भ, देवगिरी, कोकण, गोवा, गुजरात अशी महिला व बंधू कार्यकर्त्यांची उपस्थिती असते.

– वैशाली देशपांडे
प्रांत महिलाकार्य सहप्रमुख
मो.: ८२७५४७२०८९

गोंडवाना जनजातीसाठी स्वतंत्र विद्यापीठ

गोंडवाना विद्यापीठाला, विद्यापीठ अनुदान आयोगाने या आठवड्यात अधिकृत मान्यता दिली. यात प्रामुख्याने गडचिरोली आणि चंद्रपूर या जिल्ह्यांचा समावेश असला तरी संपूर्ण जनजाती क्षेत्राला याचा लाभ होईल. जनजाती विषयक संशोधन, जनजाती साहित्य, कला, लोककला, संस्कृती, लेखक यांच्या कार्याला उत्तेजन आणि उजाळा मिळणार, मिळावा याचा आनंद वाटतो.

नाशिकला ही अशीच स्वतंत्र वनवासी विद्यापीठ स्थापन करण्याची मागणी वृत्तपत्रातून झाली होती. आता गोंडवाना या विद्यापीठाने व्यापक, सर्वांगीण विचार करून जनजाती कल्याणाचा विचार करावा ही अपेक्षा आहे.

खेलकूद वात

कोरोनाच्या संकटाच्या छायेत यावर्षीच्या डिसेंबर २०२० व जानेवारी २०२१ मध्ये आयोजित केलेल्या राष्ट्रीय वनवासी क्रीडा स्पर्धा रद्द कराव्या लागल्या. जगातील सर्व व्यवहार कुलूपबंद झाले होते. वनवासी कल्याण आश्रमाच्या इतर आयामां प्रमाणे खेलकूद आयामाने प्राप्त परिस्थितीत आपण काय करू शकतो याचा विचार केला व संगणकीय युगातील वेब च्या आधारे आपले काम पुढे नेण्याचे ठरविले.

वनवासी कल्याण आश्रम खेल-कूद आयाम आणि क्रीडा भारती यांनी संयुक्तपणे ‘आइए क्रीडा समृद्ध भारत बनाये’ या विषयावर ३० ऑगस्ट २०२० रोजी संध्याकाळी वेबिनार आयोजित केले होते.

या कार्यक्रमात मेजर माथूर यांनी बीजभाषण केले त्याआधी श्री. श्रीपाद पेंडसे यांनी मेजर माथूर यांचा परिचय करून दिला. मेजर सुरेंद्र माथूर हे लष्करातील एक मोठे अभियंता. १९७१च्या पाकिस्तान विरुद्धच्या युद्धात जम्मू क्षेत्रात ‘चिकन नेक’ नामक कामगिरी केलेले सेवा मेडल विजेते आहेत. १९९१ मध्ये स्वेच्छा निवृत्त. ते असे पहिले भारतीय आहेत ज्यांनी त्रिष्णा नावाच्या शिडाच्या बोटीने समुद्र यात्रा करत पृथ्वी प्रदक्षिणा केली आहे. रोईंग या क्रीडा प्रकारात टोकियोच्या ऑलिंपिक पूर्व स्पर्धेच्या वेळी आंतरराष्ट्रीय पंच म्हणून काम केले आहे. रोईंग, विंड सर्फिंग, हॉर्स पोलो अशा क्रीडा प्रकारात निष्णात असलेल्या माथूरजी यांनी अनेक पुरस्कार मिळविले आहेत. त्यांच्या सन्मानार्थ आपल्या सरकारने ट्यापल तिकीटही काढले आहे. याशिवाय मेजर माथूर यांनी ‘सनातन संस्कृती हिंदू साम्राज्ये’ यावर संशोधन व लिखाण केले आहे.

मेजर माथूर हे वनवासी कल्याण आश्रमाचे विश्व विभाग प्रमुख आणि माजी राष्ट्रीय खेल-कूद प्रमुख असल्याचा अभिमानाने उल्लेख करीत श्रीपादजींनी त्यांना बीजभाषण करण्याची विनंती केली.

मेजर माथूर यांनी त्यांच्या बीजभाषणात ‘वनवासींचा सर्वांगीण विकास करणे’ हा वनवासी कल्याण आश्रमाचा

प्रमुख उद्देश आहे हे सर्वजण जाणतात, त्या सर्वांगीण विकासात खेळांची भूमिका कशी अत्यंत महत्वपूर्ण आहे हे सांगितले.

भारतातील वनवासी समाज शारीरिक क्षमतेमध्ये अतुलनीय, अद्भुत असाच आहे. त्यांची शरीरयष्टी जन्मजातच लवचिक व परिवर्तनशील अशीच घडलेली आढळते. या समाजाची संस्कृती अभूतपूर्व आहे, त्यांच्या संपन्न परंपरा आहेत. काही खेळ त्यांच्या परंपरेचाच एक अविभाज्य भाग म्हणून गणले जातात.

धनुर्विद्या हा त्यातीलच अग्रणी असा ठळक क्रीडा प्रकार आहे. ऑथलेटिक्स मध्येही ही हा समाज मोठे योगदान देतो. भारतीय क्रीडा प्राधिकरण Sports - uthority of India, म्हणजेच ‘साई’ तर्फे खेळांची निवड केली जाते. सैन्यदलात ज्याप्रकारे सैन्य भरतीसाठी कठोर चाचण्या घेतल्या जातात, तशाच पद्धतीच्या चाचण्याना रशियात ‘बॅटरी टेस्ट’ म्हणतात. वनवासी कल्याण आश्रमाच्या खेलकूद आयामाच्या सहाय्याने सरकारी असलेल्या अशा साईला, बॅटरी टेस्ट च्या तपासणी मध्ये दोनच्या बदल्यात दोनशे खेळांडू सापडू लागले. वनवासीं मध्ये केवढी क्षमता आहे, याचा अंदाज सगळ्यांना येऊ लागला. वनवासी कल्याण आश्रमाच्या खेल-कूद विभागाने चालू केलेल्या खेल केंद्राची ती एक मोठी यशप्राप्ती होती.

पुण्यात सैन्यदलाने आयोजित केलेली एक मैरथॅन स्पर्धा होती. सराव व प्रशिक्षण न घेता पायात घालायला बूट, मोजे उपलब्ध नसतानाही इतरांना टक्रर देत वनवासी क्षेत्रातील युवकाने देशी व विदेशी धावपटूमध्ये चौथा क्रमांक प्राप्त करून दाखवला होता. हे बघून देशातील अनेक स्पर्धांमध्ये हे युवक सहभागी होऊ लागले. क्रीडा संघटना कल्याण आश्रमाकडे मागण्या करू लागल्या की, आम्हाला तुमचे धावक हवे आहेत. यातून अनेक आंतरराष्ट्रीय पातळीवर चमकतील असे धावपटू आपल्या देशाला मिळू लागले. धनुर्विद्येत तर लिंबा राम, नरेश मूलचंद, धनेश्वर असे अनेक धनुर्धारी ऑलिंपिक मध्ये

सहभागी होऊ लागले. अशा स्पर्धामध्ये धनुर्विद्येत राष्ट्रीय स्पर्धा जिंकल्यावर सीमा सुरक्षा दल व अशा प्रकारच्या संस्थांमध्ये नोकरीत घेतले गेल्याची अनेक उदाहरणे आहेत.

मेजर माथूर यांच्या बीज भाषणानंतर मुख्य कार्यक्रमास सुरुवात झाली.

१. श्री. सुनंदनजी लेले, क्रिकेट समालोचक व क्रीडा क्षेत्रातील अग्रणी समीक्षक, प्रसिद्ध फ्री लान्सर क्रीडा वार्ताहर.
२. सौ. कविता ताई राऊत तुंगार सावरपाडा एक्सप्रेस नावाने प्रसिद्ध आंतरराष्ट्रीय लांब पल्ल्याच्या धावक.
३. श्री. वीर धवल जी खाडे, ऑलिम्पिक जलतरणपटू.

या तिंदांची ओळख करून देत त्यांच्याशी वार्तालाप केला, श्री. सुनील जी माळी, सकाळ चे सहयोगी संपादक, क्रीडाप्रेमी यांनी आणि श्री. विश्वामजी वैद्य, दूरदर्शन भारत मधील एक प्रथितयश व्यक्तिमत्व व भारतीय सिरम संस्थान मधील प्रयोगशील पदाधिकारी यांनी.

‘नगरजनोंकी तुलना में जनजातीमें शारीरिक क्षमता’, ह्याच्यावर वीरधवल खाडे यांनी आपले मत मांडले. त्यावेळी खाडे म्हणाले, मी गेली पंचवीस वर्ष पोहत आलो आहे. चांगला जलतरणपटू घडण्यासाठी एक चांगला कोच प्रशिक्षक गरजेचा असतो, जलतरण तलावांची आवश्यकता असते.

या वेबिनार मध्ये आपले विचार मांडताना श्री सुनंदनजी लेले यांनी सांगितले की, वनवासी पाल्य व पालक यांना खेळ व शिक्षण या समवेतच, मनोविज्ञान, शारीरिक व मानसिक तंदुरुस्ती या सकट क्रीडा मानसशास्त्राची मदत होऊ शकते. डिग्रो टॉलरन्सची, क्रीडा क्षेत्रात नितांत गरज असल्याचे त्यांनी सांगितले. डोपिंग व महिलांशी वागणूक बाबत कडक नियम आहेत, त्याची माहिती पालक व पाल्यांनी लक्षात घेतली पाहिजे. क्रीडाशिक्षक म्हणजेच ‘कोच’ ची भूमिका अत्यंत महत्वाची असते. शिक्षक, गुरु व कोच यामधील फरक अनेक उदाहरणे देऊन श्री लेले यांनी स्पष्ट केला. त्यांना

अहंकार नसावा व तात्काळ प्रसिद्धीचा तोटा पण त्यांनी लक्षात घ्यावा असे सुचविले. हल्ली खेळांडू सारखे कोचेसचेही करियर व्हायला लागले आहे. खेळणे थांबवल्यावर ही आपण खेळाशी जोडलेले राहू शकतो हे सुनंदनजींनी स्वतःचे उदाहरण देऊन सिद्ध केले आहे.

सौ. कविता राऊत ऐनवेळी काही कारणाने वेबिनार मध्ये सहभागी होऊ शकल्या नाहीत. लक्ष्य फाउंडेशन हे खेळांडूना प्रोत्साहित करण्याचे कार्य करत असते. राष्ट्रीय स्तरावरील या संस्थेमध्ये आपल्या वनवासी कल्याण आश्रमाचे मा. दिलीप भाई मेहता यांचे सुपुत्र श्री मनिष मेहता, हे एक उच्च पदाधिकारी आहेत राष्ट्रीय स्वरूपातील मानाचा पुरस्कार ‘खेलदिन’ ह्याच दिवशी राष्ट्रपतींच्या हस्ते त्या संस्थेला मिळाला त्याबद्दल सगळ्यांनी दिलीप भाईच्या मार्फत मनीष यांचे अभिनंदन केले.

समारोपीय भाषणात क्रीडा भारतीचे अखिल भारतीय महामंत्री माननीय श्री .राजजी चौधरी यांनी, आपण कोणत्याही क्षेत्रात असाल, तेथे खेळाची सुसंधी शोधली पाहिजे, जिंकणे किंवा हरणे लक्षात न घेता सहभाग महत्वाचा, असे मत व्यक्त केले. तहसील पातळीवर तलाव वर्गैर सारख्या पायाभूत सुविधा उपलब्ध व्हायला हव्या कारण स्वस्थ भारत समर्थ भारत हे आपले लक्ष्य आहे, असे विचार व्यक्त केले.

सौ. सौंदणकर यांनी शान्ति मंत्र म्हणून , कार्यक्रमाची सांगता केली.

– श्री. श्रीपाद पेंडसे
प. महाराष्ट्र प्रांत,
खेलकुद प्रमुख
मो.: ९४२२०३१७०४

सातारा येथील जनजाती कल्याण आश्रमाचे कार्यकर्ते व कोषाध्यक्ष श्री. अनिलजी गोहाड यांनी वयाच्या पंचाहत्तरीपूर्ती निमित्ताने जनजाती कल्याण आश्रम शाखा सातारा यांच्याकडे एक लाख रुपयांची देणगी सुपूर्त केली आहे. मा. अनिलजी गोहाड यांचे पांश्चिम महाराष्ट्र जनजाती कल्याण आश्रमातर्फे हार्दिक अभिनंदन व शुभेच्छा !!!

डॉ. दोनीरुंग रियांग

मी डॉ. दोनीरुंग रियांग. रियांग (ब्रू) या जनजातीतील सामान्य मुलगी ते सेवा भारतीतील चीफ मेडीकल ऑफिसर हा माझा प्रवास कक्षा झाला त्याचीच ही कथा.

मी मुळची मिझोरमची. काही कारणांमुळे आमच्या रियांग (ब्रू) जनजातीला १९९७ मध्ये त्रिपुराला जावे लागले. आम्हाला जबरदस्तीने मिझोरमहून त्रिपुराला आणण्यात आले. याचे कारण म्हणजे आमच्या रियांग (ब्रू) जनजातीला

स्वायत्त जिल्हा कमिटी पाहिजे होती. पण मिझोरम मधल्या लोकांना ते नको होते. त्यांनी आमची घरे जाळली, आमच्या भगिनींची विटंबना केली आणि आम्हाला खूप छळले. आम्ही मिझोरमचे नागरिक असून सुध्दा आम्हाला शिक्षणाचे स्वातंत्र्य नव्हते. आमच्या हिंदू देवतांची पूजा करायचे स्वातंत्र्य नव्हते. आमच्या पणजोबांना तिथल्या मिझोंकडून खूप मार खावा लागला होता. अश्या प्रकारे मिझोरम मध्ये आम्हाला खूप त्रास सहन करावा लागत होता.

मी तेब्हा तिसरीत होते. चार वाजता मी माझ्या शाळेतून घरी आले. तो माझ्या मिझोरममधल्या शाळेचा शेवटचा दिवस होता. मी घरी आले तेब्हा आमचे सगळे सामानसुमान बांधून ठेवले होते. मी रडायला लागले, मला वाट होते की आता माझ्या शिक्षणाचे काय होईल? आम्ही तीन भाऊ आणि तीन बहिणी होतो. आमच्या सगळ्यांच्या शिक्षणाचे काय होणार होते? आम्ही आमच्या आई वडिलांच्या पाठोपाठ चालत होतो. बाकीचे पण सगळेजण सामानसुमान घेऊन चालत चालत मिझोरमहून आसामला जायला निघालो होतो. आम्हाला तिकडे जायला कोणतेही वाहन नव्हते. सगळ्या मुलांना, म्हातान्या माणसांना पण चालतच जावे लागत होते. तो १९९७ चा जुलै चा महिना होता. आसाम मध्ये आमच्या ओळखीचे लोक होते व आजी

डॉ. दोनीरुंग समवेत

सौ. वैशाली व दिनकरजी देशपांडे

आजोबांच्या बाजूचे कुटुंबीय होते. दोन दिवस आम्ही रात्रंदिवस चालत होतो. वाटेत जंगल लागले, छोट्या छोट्या नद्या लागल्या. दोन दिवसांनी आम्ही काचर आसाम मधील हेलाकांडी जिल्ह्यातील रायफलमारा नावाच्या छोट्या रियांग खेड्यात आलो.

आम्ही इथे तीन महिने राहिलो. मग माझ्या वडिलांनी आम्हाला एक आनंदाची बातमी दिली की मला, माझ्या भावाला आणि रायफलमारा

खेड्यातील अजून पाच जणांना त्रिपुरा मधील दारचावी नावाच्या शाळेत प्रवेश मिळाला आहे. आम्ही सगळे सामानसुमान घेऊन एक पूर्ण दिवस चालत डामचेराला पोचलो. तिथून एका वाहनाने दारचावीला पोचलो. तिथल्या शाळेच्या मुख्याध्यापकांनी माझी मुलाखत घेतली. माझी अभ्यासाची हुशारी पाहून त्यांनी मला चौथीच्या वर्गात बसायची परवानगी दिली.

माझा शाळेत प्रवेश झाल्यावर माझे वडील माझ्या कुटुंबियांना आणायला त्रिपुरा नईसिंग पारा येथे गेले. नईसिंग पारा येथे आम्हा रियांग ब्रू जनजातींसाठी ६-७ छावण्या होत्या. तिथेच माझे आई, वडील पण राहायला लागले. तिथे अन्नाची व पिण्याच्या पाण्याची खूप चणचण होती. त्यामुळे बेरेच लोक मृत्युमुखी पडले. ही बातमी जेब्हा आमच्या कल्याण आश्रमाला कळली तेब्हा त्यांचे कार्यकर्ते श्री. श्रीकृष्णजी भिडे व श्री.संजयजी कुलकर्णी यांनी आम्हाला खूपच मदत केली. त्यांनी आम्हाला तांदूळ व इतर जीवनावश्यक वस्तू पुरवल्या.

माझी चौथी व पाचवी इयत्ता झाल्यावर एक महिन्याच्या सुटीसाठी मी माझ्या पालकांकडे म्हणजेच त्रिपुरा नईसिंग पारा येथील निर्वासितांच्या छावण्यांमध्ये राहायला आले. एक महिन्यानी जेब्हा परत वसतिगृहात जायला निघाले तेब्हा असे कळले की माझ्या वसतिगृहाच्या जायच्या रस्त्यावर काही लोकांची दंगल

चालू आहे आणि ते कोणालाही तिथून जाऊन देत नाही आहेत. त्यामुळे माझे शिक्षण पुन्हा खंडित झाले. मला माझ्या भविष्याची काळजी वाटायला लागली. एके दिवशी कल्याण आश्रमात काम करणारे माझे एक काका आमच्या घरी आले व त्यांनी पुढच्या शिक्षणासाठी मध्य प्रदेश मध्ये जाण्याबद्दल विचारले. ते म्हणाले की मला तिथे पूर्ण पाच वर्षांसाठी वसतिगृहात राहावे लागेल. मध्ये सुट्टी मिळणार नाही. हे ऐकल्यावर माझी आई रडायलाच लागली. तिला वाटले होते की एवढच्या लांब इतके दिवस मी कशी राहीन. पण मी जराही विचार न करता सांगितले की मी दहा वर्षांकरता पण राहायला तयार आहे. माझ्या बरोबर अजून चार मुले होती. आमची जायची तारीख ठरली. आम्ही वनवासी कल्याण आश्रमाचे कार्यकर्ते श्री. श्रीकृष्णजी भिडे, जे सातत्याने उत्तर पूर्वेमधील (ईशान्य) लोकांसाठी काम करीत होते, त्यांच्याबरोबर मध्यप्रदेशला जायला निघालो. चार दिवसांनी १६ जून, २००० ला आम्ही रायपूर येथील शबरी कन्या छात्रावास येथे पोचलो. हा दिवस माझ्या आयुष्यातला सोनेरी दिवस होता. २००० साली रायपूर हे मध्य प्रदेश मध्ये होते, २००१ मध्ये ते छत्तीसगड राज्यामध्ये आले. आमचा शबरी कन्या छात्रावास रोहिणीपूरम, आयुर्वेदिक कॉलेजच्या मागे होता. आमचा जुलै मध्ये नवीन प्रवेश झाला. तेव्हा मला हिंदी लिहिता किंवा वाचता येत नव्हते. शबरी आश्रम हा मुख्यतः ईशान्येकडील मुर्लींसाठी होता, पण काही छत्तीसगडच्या मुर्लींना सुध्दा तिथे राहायला परवानगी होती. ईशान्येकडून आलेल्या, पहिली ते कॉलेजपर्यंतच्या जवळजवळ ७५ मुली तिथे एकाच कुटुंबाप्रमाणे राहात होत्या. सकाळी उठल्यापासून आम्ही अभ्यासाबोरवरच प्रातःस्मरण, संध्याभजन, समिती शाखा इ. करायचो. इथे शिस्तबद्ध वातावरण होते. मला कधीही आपण आपल्या पालकांपासून दूर एकटे इथे राहत आहोत असे वाटले नाही. आम्ही एकमेकांना पत्रे पाठवायचो. महिन्या दोन महिन्यातून एकदा फोन व्हायचा. पण शिक्षण हे माझे पहिले ध्येय होते. हिंदी माध्यम असल्यामुळे मला खूपच जास्ती अभ्यास करावा लागत होता आणि मी तो मन लावून करत होते.

वनवासी कल्याण आश्रमाचे कार्यकर्ते आम्हाला खूपच प्रेमाने सांभाळत होते. आम्ही सगळेजण वेगवेगळ्या शाळेत जात होतो. कारण विविध शाळांमध्ये वसतिगृहातील मुलांची संख्या मर्यादित होती. माझी शाळा वसतिगृहापासून ४ किमी. अंतरावर होती. त्यामुळे रविवार सोडला तर आम्ही रोज ८ किमी. अंतर चालत होतो. माझ्या शाळेचे नाव 'माँ शारदा विद्यामंदिर' असे होते. पहिल्यांदा सहावीमध्ये मला ७२% मार्क्स मिळाले. संस्कृत विषय मला जरा तिहायला व वाचायला कठीण जात होता. पण सातवी ते नववी मी माझा पहिला नंबर कायम ठेवला होता. नववी नंतर मला सुट्टी मिळाली तेव्हा मी पण इतर मुलांप्रमाणे ४ वर्षांनी माझ्या पालकांना भेटले. दहावीनंतर मी बायोलॉजी शिक्षणासाठी रायपूर मध्येच 'मायाराम सूरजन' ह्या उच्च माध्यमिक शाळेत प्रवेश घेतला. वसतिगृहात आम्हाला इतर पण कामे करायला लागायची. ती म्हणजे आजारी विद्यार्थ्यांची काळजी घ्यायची. त्यांना दवाखान्यात घेऊन जाणे, त्यांचे औषधपाणी करणे इ. त्यामुळे कधी कधी माझी शाळा पण बुडायची. आमच्या वसतिगृहाच्या प्रमुख सौ. माधवीताई जोशी होत्या. त्या अ. भा. महिला प्रमुख पण होत्या. मी जेव्हा अकरावीत होते तेव्हा सौ. माधवीताई व श्री. निशिकांतभैय्या यांची नागपूर ला बदली झाली. त्यांच्या जागी महाराष्ट्रातून वैशालीताई व दिनकर देशपांडे भैया आले. तिथेच मी माझे बारावी पर्यंतचे शिक्षण घेतले. माझे मार्क्स चांगले होते पण मनासारखे नव्हते. कारण माझी शाळा ही शासकीय शाळा होती. त्यामुळे शिक्षक कचितच शाळेत यायचे. त्यामुळे माझे ज्ञान जेमतेमच होते. आणि आम्ही कल्याण आश्रमाची मुले होतो, त्यामुळे आम्हाला शिकवणी वर्गेरे कधीच नव्हती. त्यामुळे आम्हाला स्वयंअध्ययनाची सवय लागली. एक शिक्षिका आश्रमात आम्हाला फक्त गणित शिकवायला यायच्या. पण मी माझी बारावीची परीक्षा प्रथम वर्गात पास झाले. बारावीनंतर मला दीड महिन्याची सुट्टी मिळाली होती व मी घरी गेले होते. तेव्हा देशपांडे भैय्यांनी माझा PMT (Pre Medical Test) या परीक्षेचा प्रवेश अर्ज भरला होता. (Ayush System Medicine) या परीक्षेबद्दल मला काहीच कल्पना

नव्हती. मी सुट्टीहून परत आल्यावर मला कळले की एका आठवड्यातच मला ही परीक्षा द्यायची आहे. मी मानसिक रित्या तयार नव्हते व जरा नव्हस पण झाले होते. पण मी माझी फिजिक्स, केमिस्ट्री व बायॉलॉजीची पुस्तके वाचली व तशीच परीक्षेला बसले. मी छत्तीसगड मध्ये चांगल्या मार्कानी पास होऊन निवडले गेले. पण माझ्या पालकांना हे परबडणारे नव्हते. पण देशपांडे भैय्यांच्या प्रयत्नांमुळे मला दुर्ग नागपुरा येथील 'Mahavir Medical College of Naturopathy in Yogic Science' मध्ये प्रवेश मिळाला. तोपर्यंत मला निसर्गोपचार व योग ह्याबद्दल काहीच माहिती नव्हती. त्यावेळी ह्या डिग्री कोर्स मधल्या निसर्गोपचाराबद्दल कोणालाच माहिती नव्हती, त्यामुळे काहीजण म्हणायचे की निसर्गोपचारांनी काही होत नाही. तेव्हा मला जरा काळजी वाटायची. पण देशपांडे भैय्याजी नेहमीच माझ्या मागे उभे असायचे. वैशाली दीदी व देशपांडे भैय्या हे दोघेही त्या अनोळखी ठिकाणी माझ्यासाठी आई वडिलांसारखेच होते. त्यांनी माझ्या शिक्षणासाठी खूप कष्ट घेतले. देशपांडे भैय्याजी माझ्या शिक्षणासाठी निधी गोळा करायचे. कधी त्यांचा अपमान व्हायचा, कधी त्यांचे कौतुक व्हायचे. ह्या सगळ्या बिकट परिस्थितीत त्यांच्याशी कोणतेही नाते नसताना त्या दोघांनीही मला जे प्रेम दिले ते सांगायला माझ्याकडे शब्द नाहीत. अजूनही ते माझ्यावर खूप प्रेम करतात. हे दोघे म्हणजे मला देवाकडून मिळालेली देणगी आहे. मी BNY च्या दुसऱ्या वर्षाला असतांना माझा मोठा भाऊ वारला. माझे वडील घरी सतत आजारी असायचे, पण ते नेहमीच माझ्या शिक्षणाला अग्रक्रम द्यायचे. मी माझ्या उज्ज्वल भवितव्यासाठी कष्ट करत असतांना माझ्या शेवटच्या परीक्षेच्या वेळी माझी आई वारली. मी खूप कठीण परिस्थितीतून माझे शिक्षण पार पाडले आहे. पण दुसरा काही उपायच नव्हता. माझी परीक्षा संपल्यावर मी माझ्या आईच्या तिथीसाठी गावी गेले. मी माझ्या आईच्या व भावाच्या मृत्युच्या वेळी हजर नव्हते म्हणून सगळे लोक मला हृदयशून्य म्हणायला लागले. माझ्या डिग्रीसाठी लागणारी इंटर्नशिप अजून असणार होती, त्यामुळे मला कळत नव्हते की मी आता काय करावे. वडिलांना मदत

करायला घरी असण्याची गरज होती. पण मी माझ्या मनाचे व वडिलांचे ऐकले. मी पुण्याला National Institute of Naturopathy मध्ये हजर झाले. तिथे तीन महिने, उरुळी कांचनला तीन महिने आणि पुन्हा छत्तीसगडला सहा महिने अशी इंटर्नशिप करून मी माझी पदवी मिळविली. त्यानंतर मी गिरीशजी कुबेर यांच्या सांगण्यावरून Post Graduation साठी बंगलोरला गेले. तिथे श्री. नागभूषणजी यांनी माझ्या कॉलेज शिक्षणाची सोय केली होती. बंगलोरला जायचे माझे स्वप्न पूर्ण झाले होते. तिथे S-Vyasa विद्यापीठातून मी MD ची पदवी घेतली. तिथे मला भगवद् गीता, वेद, उपनिषदे असे विषय होते. माझे आयुष्य पूर्णपणे बदलून गेले होते. पहिल्या सत्रानंतर पाच हजार रुपये फी भरायला माझ्याकडे पैसे नव्हते, पण देवानेच कोण्या देणगीदाराला पाठवून माझी फी भरली. त्याबद्दल मी देवाची खूप आभारी आहे.

२०१५ मध्ये दुसऱ्या सत्रानंतर एका Research Project वर जर्मनीला जाण्यासाठी माझी निवड झाली. तेव्हा माझ्याकडे पासपोर्टही नव्हता. आर्थिक चणचण होतीच. पण आमचे CMO डॉ. नागरत्ना व श्री. गिरीश कुबेरजी यांनी मला खूप प्रोत्साहन दिले. तेव्हा मी NIMH-NS हॉस्पिटल बंगलोर येथे इंटर्नशिप करत होते. तीन महिन्यांनी माझा पासपोर्ट आला. मग विसा वैगरे सगळे मिळून मी ७ सप्टेंबर २०१५, म्हणजे माझ्या वाढदिवशी मी जर्मनीला रवाना झाले. तो माझा पहिलाच विमान प्रवास होता. मी जर्मनीला तीन महिने होते. परत आल्यावर जानेवारी २०१७ मध्ये मी माझी MD in Yoga ची पदवी पूर्ण केल्यावर बंगलोरच्या विद्यापीठात काम केले आणि जुलै २०१९ पासून मी 'सेवाभारती पूर्बांचल, गुवाहाटी आसाम' येथे काम करत आहे.

मला माझ्याच भावना शब्दांत मांडता येत नव्हत्या की मी कल्याण आश्रमाचे आभार कसे मानू? कारण मी आजवर माझ्या आयुष्यात जे जे काही मिळविले आहे ते केवळ कल्याण आश्रमामुळेच शक्य झाले आहे.

मूळ इंग्रजी लेख : डॉ. दोनीरुंग रियांग

अनुवाद : अंजली गंधे

मो.: ९८५०८४४५७४

मुर्मू - महालेखा परीक्षक व नियंत्रक

स्वतंत्र भारतात अत्यंत महत्वाच्या पदावर प्रथमच एका आदिवासी समाजातील व्यक्तीची नियुक्ती झाली आहे. सर्व आदिवासी जनजाती समाजासाठी व सर्व भारतीयांसाठी ही अभिमानाची गोष्ट आहे.

संथाल या जनजातीतील गिरीशचंद्र मुर्मू यांची ८ ऑँगस्ट रोजी महालेखा परीक्षक व नियंत्रक, Comptroller and Auditor General of India, CAG या पदावर नेमणूक झाली आहे. सुप्रीम कोर्टाच्या म्हणजेच सर्वोच्च न्यायालयाच्या न्यायाधीशा इतकेच मानाचे व जबाबदारीचे हे पद आहे. याआधी जम्मू-काश्मीरचे लेफ्टनंट गव्हर्नर या पदावर ते कार्यरत होते.

१९५९ मध्ये ओडिशा मधील मयूरभंज जवळ एका गावात संथाल कुटुंबात त्यांचा जन्म झाला. सहा भाऊ व दोन बहिणी अशा आठ भावंडात गिरीशचंद्र सर्वांत मोठे.

श्री. मुर्मू यांनी उत्कल युनिव्हर्सिटीमधून पॉलिटिकल सायन्स म्हणजेच राज्यशास्त्र या विषयात एम.ए. ही पदवी मिळवली. त्यांतर बर्मिंगहॅम यु. के. येथून एम.बी.ए. झाले. १९८५ च्या बँचचे ते आय.ए.एस. पदवीधर आहेत. २००४ ते २०१४ या काळात गुजरात मध्ये मोर्दी सरकार असताना मुर्मू यांनी अतिशय महत्वाची कामगिरी बजावली. श्री. मुर्मू स्वभावाने अतिशय मेहनती आहेत. प्रत्येक बाबतीत सखोल अभ्यास करून योग्य निर्णय घेणे ही त्यांची कार्यपद्धती आहे. मोर्दीचे सचिव आणि गुजरात सरकारच्या गृह विभागात पण सचिव, अशी दोन्ही पदे त्यांच्याकडे होती. मोर्दीच्या अत्यंत विश्वासातील व्यक्ती अशी त्यांची ओळख आहे. मोर्दी जेब्हा पंतप्रधान झाले तेव्हा दिल्लीमध्ये महत्वाच्या कामाकरता मुर्मूची निवड झाली. जेब्हा जम्मू काश्मीर चे ३७० कलम हटवले गेले तेव्हा सरकार पुढे मोठे आव्हान होते, की तेथे कायदा सुव्यवस्था प्रस्थापित करायची व विकासाचे काम वेगाने सुरु करायचे होते, आतंकवाद ही समस्या होती. अशा परिस्थितीत लेफ्टनंट गव्हर्नर म्हणून मुर्मू यांची निवड झाली.

१९८५ बँचचे आय.ए.एस. पदवीधर असलेल्या मुर्मू यांची नुकतीच CAG या अत्यंत महत्वाच्या पदावर नियुक्ती झाली आहे. उत्तम शिक्षण घेतले व सचोटीने व

मेहनतीने आपले काम केल्यास अश्या मानाच्या पदापर्यंत पोहोचता येते. मग त्या व्यक्तीचे समाजातील स्थान म्हणजे धर्म, जात, भाषा अशी कुठलीही गोष्ट आड येत नाही. सर्व जनजाती समाजासाठी, सर्व भारतीयांसाठी श्री. मुर्मू यांचे यश हेच दाखवून देते.

भारतीय इतिहासात संथाल समाजाची कामगिरी खूप महत्वाची आहे. ह्या समाजाचा व्यवसाय शेती हा होता. पण ब्रिटिश राज्यात जंगलांबाबत जो कायदा झाला व जमीनदारी प्रथा निर्माण झाली, त्याने या समाजावर अन्याय झाला, या विरोधात लढलेले युद्ध इतिहासात संथाल विद्रोह म्हणून प्रसिद्ध आहे. सिद्धू व कान्हू मुर्मू या बंधूंनी या लढ्याचे नेतृत्व केले होते. त्यांना परिवारातील भावंडांनी पण साथ दिली होती. इतर जनजाती समूहांप्रमाणे संथाल समाजालाही स्वतःचा गौरवशाली इतिहास आहे, संपन्न संस्कृतीचा वारसा आहे.

श्री. मुर्मू यांचे जनजाती कल्याण आश्रमातर्फे मनापासून अभिनंदन.

– मोहिनी पाटणकर
मो.: ८३८००६५२०९

औषध वाटप

जनजाती कल्याण आश्रम, पुणे

कोरोनाच्या महामारीत कल्याण आश्रमाने जसे कोरडा शिधा वाटप केले त्याचप्रमाणे ज्या भागामध्ये कोरोनाचे रुग्ण सापडत आहेत त्या जवळच्या कातकरी वस्त्यांमध्ये, तसेच गावांमध्ये असेंनिक अल्बम हे रोगप्रतिकारक शक्ती वाढविणारे औषध देण्यात आले. एकूण १००० कुटुंबांपर्यंत हे औषध पोहोचवले. यामध्ये वेल्हा तालुक्यामधील कादवे, रुळे, निगडे, मोसे, पानशेत इ. तसेच मुळशी तालुक्यातील डावजे, पाथरशेत, जातेडे, भरेकरवाडी या कातकरी वस्त्या व खेड, आंबेगाव, जुन्नर तालुक्यातील सर्व आरोग्य रक्षकांपर्यंत गोळ्यांचे वितरण करण्यात आले.

गोडवे जनजातीचे

जनजातीचे आपण मनापासून गोडवे गावे असे जनजातीच्या सहवासात आल्यावर आपल्याला पटू लागते. मात्र त्यासाठी त्यांच्या सानिध्यात बराच काळ समरस होऊन राहावे लागते. त्यांच्यासह घटना प्रसंगांना सामोरे जावे लागते. म्हणजे मग त्याची प्रचिती येते. जे अनुभव-घटना मी येथे नमूद करीत आहे असे शेकडो अनुभव जनजाती भागातील कार्यकर्त्यांना पावलोपावली आले असतील. अनेकजण ते अनुभव तोंडीच सांगून मोकळे झाले असतील. पण त्याला लेखनबद्द करणे त्या अनुभवी जनांना महत्वाचे वाटले नसणार. कदाचित त्यांची भूमिका लेखन आणि प्रसिद्धीसाठी अनुकूल नसावी. कारण - हिंदी मध्ये एकाने म्हटले आहे की -

**नाम था हर ओर उसका, हर तरफ अखबार में ।
बिक रहे जिस पर सामोसे, अगले दिन बाजार में ॥**

पण कालाचे उदर फार मोठे आहे. यात अनेकानेक मौल्यवान, महत्वाच्या व्यक्ती आणि त्यांच्या कथा गोष्टी, अनुभव मालिका गडप होतात. तेवढ्यासाठीच अल्पकाळ का होईना, त्या मूलगामी कथा आणि अंतःकरणाला भिडणाऱ्या व्यथा निदान खासगी वितरणासाठी का होईना पण लिहून ठेवल्या पाहिजेत असे वाटते.

१. मी जव्हार कॉलेज मध्ये होतो तेब्हाची घडलेली घटना. कॉलेजच्या गॅर्डरिंगचे ते धामधुमीचे, जगबजलेले दिवस होते. संध्याकाळचा सांस्कृतिक कार्यक्रम होता. कॉलेज ग्राउन्डवर भरपूर मुला मुर्लीची गर्दी होत होती. तसा सापांचाच हक्काचा राहण्याचा तो भाग असतो, पण आपण माणसांनीच त्यांच्या जागेवर कब्जा केलेला असतो. तेवढ्यात हलकलोळ झाला. आमच्या एका कार्यकर्त्याला सर्पदंश झाला. आम्ही जाम घाबरलो. धावत ग्राऊंडवर पोहोचलो, तेथे गोंधळ होता. काय करावे मोठा प्रश्न होता. जवळच जव्हारचे कॉटेज हॉस्पिटल होते. फोनसाठी, प्रत्यक्ष जाऊन डॉक्टरांना बोलावण्यासाठी खूप धावाधाव झाली. आम्ही सगळेच चिंताग्रस्त होतो. तेवढ्यात आमचा जनजाती बांधव, हरिश्चंद्र माझ्याकडे येऊन म्हणाला, सर, आता काळजीचे

कारण नाही. त्याने त्याला ठाऊक असलेला उपाय बिनदिक्त केला होता. त्याने सर्प दंशाची जागा स्वतः च्या दाताने लचका तोडून थुंकून टाकली होती. म्हणजे स्वतःच्या तोंडाने त्याच जागी चावा घेऊन रक्तातील विषाची गुळणी टाकली होती. त्याच्या हिंशेबाने विषय संपला होता. तोंडचे पाणी पळवणाऱ्या या प्रसंगातून हरिश्चंद्राने आमची सुटका केली. हा हरिश्चंद्र म्हणजे आमच्या कॉलेज मधला एक साधा कर्मचारी होता. आम्ही सगळे त्याला दाजी म्हणत असू. या दाजीची अशीच ही दुसरी कहाणी ऐकण्या जोगी आहे.

२. जनजातीचे नागमंडळ - भल्या पहाटे दाजी माझ्याकडे दूध घेऊन यायचा नंतर कॉलेजच्याच कामात राहायचा. मी बांधकाम चालू असलेल्या कॉलेजच्याच बाजूला एका खोलीत एकटा राहात होतो. मागे खोल दरी होती, रात्रभर कोलहेकुई ऐकू येत होती. रात्र किंडे आणि मोठे भुंगे दारावर धडकत असत. मी रात्री जागून वाचत असे आणि नंतर गाढ झोपत असे. असाच मी पहाटेच्या गाढ झोपेत होतो. आमचा हा दाजी नेहमी प्रमाणे सकाळचे दूध घेऊन आला. मी पहाटेच्या गाढ झोपेत. दाजीने झोप मोदू नये म्हणून खिडकीतून पाहिले. त्याने पाहिले माझ्या बाजेच्या खाली मनगटा एवढा जाड नागोबा डोलत होता. चक्र त्याच्या फण्यावर १०चा आकडा होता. शिताकीने त्याने लाकडाच्या दांडकायने हळुवारपणे माझी झोप न मोदू देता, तो महासर्प मारला आणि मग मला जागविले, नव्हे खन्या अर्थाने जगविले. अश्या माझ्या जनजातीच्या या दाजीने माझे कृतज्ञतेचे शब्दही एकले नाहीत, तो कॉलेज कामाला निघून गेला. असे हे निस्पृहपणे, साहसी, निरपेक्ष जीवन जगणारे जनजाती बंधू.

३. नाते जनजातीचे - माझे एक मित्र डेपो मैनेजर त्यावेळी जव्हारला होते. एका मेट्रो सिटीहून जव्हार सारख्या आड गावी त्यांनी हा डेपो मैनेजरचा जाब, अनेक जॉबच्या ऑफर मधून, त्यांनी स्वीकारला होता. त्यांना वाचनाची फार आवड होती. ते नवीन वाचायला कोठे मिळेल, या शोधात असावयाचे. त्यांना माहित होते, मी

मराठीचा प्रोफेसर आहे. त्यांची आमची या नवीन काही वाचण्याच्या निमित्ताने म्हणा, वाचनाच्या नादाने म्हणा आमची गट्टी जमली. बरेच वाचन आम्ही पुस्तक देवघेवीतून केले.

माझ्याकडे तात्यासाहेब शिरवाडकरांचे नवे कोरे कैकीं नाटक आले होते. त्यांना आनंद झाला. मी आणि त्यांनी एका रात्री ते छोटेसे नाटक वाचून सम्पवावयाचे ठरविले होते. ते नाटक एकत्रित वाचण्यात आम्ही पुरते संगून गेलो. वेळ कुठे आणि कसा गेला कळलेच नाही. नाटकाचे वाचन संपले तेव्हा मध्यरात्रीचा एक वाजला होता. त्या वनवासी गावी त्यावेळी रिक्षा नव्हती, टांगा नव्हता, मला घरी सोडणार कसे? माझ्या नाही, पण त्यांच्या लक्षात पक्की व्यवस्था होती. त्यांनी त्या मध्यरात्री जनजाती ड्रायब्हरला फोन करून बोलावून घेतले. सरळ मोठी बस घेऊन. त्या बसचे ब्रेक वैगरेचे ट्रायल पेंडिंग होते. त्या रात्र पाळीच्या जनजाती ड्रायब्हरला फर्माविले, जा, गाडीची ट्रायल घेऊन ये, तसेच या आपल्या गिरधारी साहेबाला पण त्यांच्या घरी सोडून ये. ती भली मोठी एस.टी. बस माझ्या एकट्यासाठी ४/५ किलोमीटर मला सोडायला नियमात बसवून पाठवली होती. पण त्या जनजाती गावात सकाळी एकच चर्चा होती. रात्रीची बस आडवाटेने कॉलेजकडे कशी आली. ड्रायब्हर रस्ता चुकला की काय? अशी ही कुतूहल जनक स्थिती त्या जनजाती समाजाची मी अनुभवली. एशियाड बस न पाहिलेला तो जनजाती समाज होता. आमच्या जनजाती विद्यार्थ्यांना त्यावेळी मी एशियाड बसचा रंग विचारला, पण त्यांना फक्त लाल बसच ठाऊक होती. पांढरा असतो हे त्या मंडळींच्या गावीही नव्हते.

४. कवी कुसुमाग्रज व सेवक - कवी कुसुमाग्रज उपाख्य वि.वा. शिरवाडकर यांच्या अखेरच्या दिवसात ते घरीच डॉक्टरने उपचार करावे, अशया आग्रही विचाराचे होते. अर्थात ते कधीच डॉक्टरकडे जात नसत, दवाखान्यात तर ते कधी दाखल झाले नाहीत. काय उपचार करायचे ते घरीच करा हे त्यांचे सांगणे होते. त्यांच्याकडे बहुधा डॉ. गुप्ते यायचे, त्यावेळची ही हकीकत आहे.

डॉक्टर उपचारासाठी एकदा घरी आले होते. त्यांनी

कुसुमाग्रजांना विचारले, तुम्ही सध्या काय काय औषध - गोळ्या घेत आहात. तेव्हा तात्यासाहेब म्हणाले, ते त्यालाच विचारा, तो मला नित्य नेमाने डॉक्टरांनी सांगितलेली औषधे गोळ्या देत असतो. तो जरा बाहेर गेला असेल, आला की सांगेल. हा मुलगा म्हणजे एका पाड्यावर राहणारा जनजाती समाजातीलच होता. तो फारसा शिकलेलाही नव्हता. तो तात्यासाहेबांची या काळात सारी देखभाल करीत होता. विशेष म्हणजे तो शिकलेला नसल्याने त्याला इंग्रजी येत नव्हते, तरी सगळ्या इंग्रजी औषधांची नावे, त्याने डॉक्टरांनी विचारताच भरभर सांगितली. डॉक्टर चकित झाले. अगदी अचूक नावे त्याने कशी सांगितली. तेव्हा हा जनजातीच्या बुद्धिमत्तेचा प्रत्यय होता. तो मुलगा एकपाठी होता. त्याने नुसते ऐकून सगळे तात्यांबद्दलच्या आत्मीयतेने लक्षात ठेवले होते. ही आहे जनजातीची स्मरणशक्ती आणि तळाख बुद्धिमत्ता.

५. वाधीण आणि तिची पिले - आमच्या कॉलेजच्या परिसरात रात्री वरच्या वर्गातील दोन जनजातीचे विद्यार्थीं अभ्यासाला येत होते. भल्या पहाटे त्यांनी माझा दरवाजा घाईघाईने ठोठावला, सर, उठा! तुम्हाला आम्ही वाधीन आणि त्यांची पिले दाखवतो, आणि त्यांनी ते थरारक दृश्य मला दाखवले. हे जनजातीच्या आमच्या विद्यार्थ्यांचे धाडस लक्षात आणून देण्यासाठी सांगतो. हे दोन विद्यार्थी घरी सोय नसल्याने, जागा आणि लाईट नसल्याने सगळ्या प्रकारे जीव धोक्यात टाकून रात्री अभ्यासाला येत असत. त्यांना वाघ, लांडगे यांच्या मुक्त वावराची कल्पना होती. कारण रोज बातम्या गावात असत, आज काय तिथे झोपडे बांधून राहाणाऱ्या शिपायाची बकरी खाली. उद्या काय आपल्या या आडरानातील कॉलेज परिसरात वाघ रात्री फिरत होता. असे सगळे असूनही परिक्षेतील सुयशासाठी ही मुले वाघालाही न घाबरता आपले ध्येय गाठण्यासाठी हे असे साहस करीत होते. हे साहस आमचे जनजाती मित्रच करू शकतात.

- भा. व्यं. गिरधारी

मो.: ९८२३०१२३०९

email : bvgirdhar@gmail.com

परिस्थितीवर मात करून मिळविली पीएच. डी.

ज्ञान मिळविण्याची जबरदस्त इच्छा असली की माणूस कितीही कठीण परिस्थितीवर मात करून ते मिळवतोच. याचे उत्तम उदाहरण म्हणजे कुंडलिक चिंधू पारधी.

अहमदनगर जिल्ह्यातील अकोले तालुक्यातील ठोऱ्याशया आदिवासी पाड्यावर पारधी कुटुंबात कुंडलिकचा जन्म झाला. घरात अठराविश्व दारिद्र्य. या परिस्थितीला कंटाळून कुंडलिकच्या आईने आपल्या दोन मुलांना घेऊन विहिरीत उडी मारून आत्महत्या केली. त्यावेळी कुंडलिक अवघा पाच वर्षांचा होता.

तेव्हापासून परिस्थितीशी झगडत त्याने शिक्षणास सुरुवात केली. मावेशीतील शासकीय आश्रमशाळेत त्याने प्राथमिक शिक्षण घेतले. पण पुढे काय ?

कोठेतरी गेलेच पाहिजे, गतीचीही आहेच सक्ती, जायचे कसे त्याची मात्र, कुणीच सांगत नाही युक्ती.

पण युक्ती सांगणारे कोणीतरी त्याला भेटलं आणि त्याच्याकडून, अकोले येथील जनजाती कल्याण आश्रमाच्या वसंतगृहाची माहिती त्याला मिळाली. तिथे राहून त्याने माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शिक्षण घेतले.

पुढे शिकण्याची जबरदस्त इच्छा होती. पण आर्थिक परिस्थिती नव्हती. पण त्याने निश्चय केला, कोणत्याही परिस्थितीत खचून जायचे नाही. जणू काही विद्येची देवता सरस्वती माताच त्याला सांगत होती -

खचू नको शोध बाळा, तुझा तूच ज्ञानमार्ग, कोणचीही दिशा घे, पण सोडू नको ज्ञानमार्ग

शिक्षणाची आंतरिक ओढीही त्याला स्वस्थ बसून दर्हना. मग छोटी मोठी कामे करीत त्याने पदवीपर्यंतचे शिक्षण पूर्ण केलं. महाविद्यालयात मल्लखांब, क्रॉसकंट्री सारख्या खेळात राज्यस्तरावर यश मिळवलं. नाशिक इथे अर्धवेळ काम करून बी.ए.ड. पूर्ण केलं.

एवढ्यावर त्याचे समाधान झालं नाही. त्याने एम.ए. साठी पुणे विद्यापीठात प्रवेश घेतला. एका केटरिंग

व्यावसायिकाकडे काम करून पैसे उभे केले. पडेल ते काम करायचे, कधी उपाशीपोटी राहायचे, पण शिक्षण चालू ठेवायचे, हा त्याचा निश्चय होता. एम.ए. नंतर त्याला एम.फिल. साठी प्रवेश मिळाला. त्याचेळी त्याचं लग्न झाले. शिक्षण आणि संसार दोन्ही आघाड्यांवर लढत तो नेट/सेट परीक्षाही उत्तीर्ण झाला.

पुढे पुणे विद्यापीठातच पीएच.डी. साठी प्रवेश मिळाला. पीएच.डी. चालू असतानाच त्याला सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील देवगड दिवाणी न्यायालयात पट्टेवाल्याचे काम मिळाले. आता नोकरी, संसार आणि शिक्षण अशी तारेवरची कसरत सुरु झाली. पण तो डगमगला नाही. त्याने त्याच जिद्दीने 'हाकारा या नियतकालिकाचे ई वाइमयीन कार्य' या विषयावर पीएच.डी. संपादन केली. यात त्याला डॉ.संभाजी मलघे यांनी मार्गदर्शन केले.

ज्ञानार्जनाची आंतरिक ओढ, जिद्द, चिकाटी, कोणत्याही परिस्थितीवर मात करण्यासाठी लागणारे मनोधैर्य या जोरावर माणूस यश प्राप्त करू शकतो हे कुंडलिक यांनी सिद्ध केलं. त्यांच्या या यशाबद्दल ज.क.आ. तर्फे त्यांचे हार्दिक अभिनंदन !!!

- शोभा जोशी
(पद्य- कवयित्री - पद्मा गोळे)

वनवासी कल्याण आश्रमातर्फे

जनजाती मुलांचे कौतुक

विर्दर्भातील मारेगाव येथील बिरसा मुंडा छात्रावासात दहावी व बारावी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांचा कौतुक व गुणगौरव सोहळा पार पडला. वनवासी कल्याण आश्रमाचे जिल्हा अध्यक्ष भरत ठाकूर यांच्या प्रमुख उपस्थितीत व व.क.आ.चे अखिल भारतीय महामंत्री योगेशजी बापट यांच्या भेटीचे औचित्य साधून ह्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. यावेळी प्रांताचे पदाधिकारी इतर पदाधिकारी पण उपस्थित होते.

माझा आदश

मुंबई -गोवा महामार्गावर माणगांवच्या अलिकडे सुकेळी या ठिकाणी जिंदाल कंपनीच्या आवारात १०-१५ घरांची एक कातकरी वस्ती होती. सर्वजण परिसरात मिळतील ती रोजंदारीची कामे करत असत. शेती, वीटभट्टी, बांधकाम अशया कोणत्यातीरी कामावर ही मंडळी जात असत. चिमा जाधव नावाची एकमेव बाई त्या वाडीत शिकलेली होती, म्हणजे चौथी पास होती. रोह्यातील एका कार्यकर्त्याने तिचे नाव सुचवले होते की ही चिमा आपले कल्याण आश्रमाचे काम करू शकेल, म्हणून तिला भेटायचे ठरवले. चिमाची ओळख झाली. थोड्या गप्पा झाल्या. ती वाडीतल्या ५-६ वर्षांच्या मुलांना अक्षर ओळख करून देऊ शकत होती, म्हणजे तिला बालवाडी चालवता येईल. चिमाचा आवाज छान होता, तिला काही भजनेही येत होती. मुख्य म्हणजे शिकून घेण्याची इच्छा दिसली.

चिमाच्या घरी तिचा नवरा, दोन मुले व सासू सासरे इतके जण राहात होते. तिला कल्याण आश्रमाच्या कामाची ओळख व्हावी ह्या दृष्टीने कोर्टिंब्यातील अभ्यासवर्गात तिने यावे असे वाटत होते. चिमा नवीन, इतक्या लांब कोर्टिंब्यात एकटी कशी येणार ? म्हणून मग मी तिला आणायला सुकेळीत चिमाच्या घरी गेले. चिमाचा नवरा कोठे तरी कामाला गेला होता, पण मुदैवाने चिमा घरी होती. मी चिमाला म्हटले, तीन दिवसांचे शिबीर आहे. तू कोर्टिंब्याला चल. शिबिरातून आल्यावर तुला येथे चांगल्या प्रकारे काम करता येईल. चिमा यायला तयार होती. चिमाची मुले ५-७ वर्षांची होती. ती घरी आजी-आजोबा, बाबांजवळ राहिली

असती. पण चिमाचे सासू-सासरे तिला पाठवायला तयार नव्हते. आम्ही आमच्या सुनेला एकटीलाच अजून कुठेच पाठवलेले नाही... तुम्ही म्हणताय ते गाव इथून खूप लांब आहे.. तो भाग आम्हाला माहितीचा नाही.... आम्ही सुनेला एकटीला पाठवणार नाही.. नंतर तासभर मी सासू-सासच्यांना पटवत राहिले. त्यांच्या सगळ्या प्रश्नांची उत्तरे दिली, सगळ्या शंका-कुशंकांचे निरसन केले. शेवटी एकदाचे तयार झाले. अट घातली, आज माझ्या सुनेला घेऊन जाताय, पण बरोबर तीन दिवसांनंतर चौथ्या दिवशी तुम्हीच तिला इथे आणून सोडले पाहिजे, दुसऱ्या कोणाही बरोबर चालणार नाही. मी हुश्शा करत त्यांची अट मान्य केली. चिमाने एका जुन्या कापडी पिशवीत एक लुगडे भरले. दोन्ही मुलांना जवळ घेऊन समजावून सांगितले. त्यांच्या हातावर १० रुपये खाऊला ठेवले. सासू-सासच्यांच्या पायावर डोके ठेवून त्यांना नमस्कार केला व डोळ्याला पदर लावत माझ्याबरोबर निघाली.

कोर्टिंब्यातील तीन दिवसांच्या शिबिरात चिमा रम्पून गेली. सर्वांच्यात मिसळली. सर्व कार्यक्रमात उत्साहाने भाग घेतला. समारोपात तिच्या मनोगतात तिच्यातील आत्मविश्वास व उत्साह जाणवत होता. चौथ्या दिवशी शिबिरातील सर्वजण परतू लागले. मीही चिमाला घेऊन जाण्यासाठी तयारी करत होते. कोणीतरी मला म्हटले, ताई, आम्ही पेणलाच जाणार आहोत. आमच्यापैकी कोणीतरी पुढे चिमाला सुकेळीला सोडून येईल. तुम्ही कशाला इतक्या लांब परत येताय? मी म्हटलं, नाही, मीच चिमाला सोडायला जाणार, तिच्या घरच्यांना शब्द

जनजाती कल्याण आश्रम, पुणे ग्रामीण. हुतात्मा नाव्या महादू कातकरी स्मृती दिन

२५ सप्टेंबर रोजी हुतात्मा नाग्या कातकरी यांच्या स्मृती दिनानिमित्त त्यांना आदरांजली अर्पण करण्याचे कार्यक्रम पुणे ग्रामीण जिल्ह्यातील मुळशी, मावळ, खेड, आंबेगाव, जुन्नर या तालुक्यातील अनेक गावांमध्ये ज.क.आ.च्या स्थानिक कार्यकर्ते व ग्रामस्थ यांच्या कडून करण्यात समाजातील ह्या हुतात्म्याने भारताच्या स्वातंत्र्य ज्योतीत आपले आयुष्य अर्पण केले. ज.क.आ.ने प्रयत्नपूर्वक या स्वातंत्र्य योद्ध्याला समाजापुढे जनजातीतील एक महान सेनानी म्हणून पुढे आणण्यासाठी प्रयत्न केले आहेत. चिरनेला हुतात्मा नाग्या बाबाचे स्मारक उभारले आहे. गेली दहा, बारा वर्षे ज.क.आ. चे कार्यकर्ते २५ सप्टेंबर या दिवशी हुतात्मा नाग्या बाबांना आदरांजली अर्पण करण्याचे कार्यक्रम करत आहेत.

दिलाय मी, चिमासारखी कार्यकर्ता हातातून घालवायची नाहीये.

मी व चिमा निघालो. कोठिंब्याहन कर्जत-पनवेल, तिथून कोकणात जाणाऱ्या एस.टी.ने सुकेळी. टुपारी दीड-दोनच्या सुमारास आम्ही पोहोचलो. एस.टी.तून खाली उतरलो. तेथेच रस्त्याच्या कडेला दगडावर, रणणत्या उन्हात चिमाचे सासू-सासरे वाट पाहात बसलेले होते. आम्हाला बघितल्यावर ते उठले, पुढे आले व मला पाहाताच तेथेच, रस्त्यावरच माझे पाय धरले. त्यांच्या डोळ्यातून अश्रू वहात होते. म्हणाले, ताई, तू तुझा शब्द खरा केलास. आता तू कुठेही बोलावलंस तरी आम्ही तिला पाठवू. खरंच, ‘विश्वास’ हा शब्द किंती महत्वाचा असतो.

चिमा कामाशी जोडली गेली. ती मजुरीला जायची, पण संध्याकाळी आल्यावर वाढीतील लहान मुलांना शिकवायची. आसपासच्या ५-७ वाड्यांमध्ये संपर्क करायची. तेथील महिलांना भजने शिकवायची. एकदा मला म्हणाली, ताई दोन दिवस या ना आमच्याकडे राहायला. आपण वाड्यांवर जाऊ. मी तर नेहमीचीच आहे, पण तुम्ही आमच्या बायांना काही सांगितलंत तर जास्त चागलं. बाहेरून कोणी येऊन सांगितलं तर त्या ऐकतील.

मग एकदा ठरवून २-३ दिवस चिमाकडे राहायला गेले. आम्ही खूप फिरलो. वाड्यावाड्यांवर महिलांना भेटणे, मुलांचे शिक्षण, आरोग्य, व्यसनाधीनता वैगेरे गोर्टीवर चर्चा करणे, भजने शिकवणे असे करत तीन दिवस कसे गेले कळलेच नाही. मी चिमाच्याच घरी राहात होते, जेवत होते. चिमाची छोटीशीच झोपडी, कारवीची व वर गवताने शाकारलेली. ते सहाजण व मी सातवी असे तेथेच राहिलो. ह्या कुटुंबाची गुजराण केवळ रोजच्या मजूरीवरच असते हे मला माहित होते. मी तिथे राहिले तेव्हा चिमा मजुरीला जाऊ शकली नाही, म्हणजे

५ सप्टेंबर, डॉक्टर राधाकृष्णन यांचा जन्मदिवस हा शिक्षक दिन म्हणून साजरा केला जातो. शिक्षक दिनानिमित्त सर्व शिक्षकांना, गुरुंना आदरपूर्वक नमस्कार.

तिची आवक बंद, शिवाय माझ्या तोंडाची भर. निघण्याच्या आदल्या दिवशी रात्री मी चिमाला विचारले, चिमा, गेले तीन दिवस तू मजूरीला गेली नाहीस, नवरा एकटाच मजूरीला गेला. त्याच्या पैशातून आपले सात जणांचे जेवण कसे काय भागत होते? चिमा कावरीबावरी झाली. मी तिचा हात हातात घेऊन तिला बोलते केले. म्हणाली, ताई, तुम्ही काळजी करू नका. आपले कार्यक्रम चांगले झाले की नाही? आमच्या बाया फार अडाणी आहेत, त्यांना सांगून शहाणं करावं लागेल. तुम्ही नेहमी येत जावा. मी तिला पुन्हा मूळ प्रश्नाशी आणले. मग मात्र म्हणाली, ताई, मी शेजाच्याकडून २-३ दिवसापुरते डाळ-तांदूळ उसने घेतले. आता उद्यापासून मजूरीला जाईन ना, मग थोडे थोडे करून त्यांचे देऊन टाकीन. माझे डोळे पाण्याने डबडबले होते. इतक्या कठीण, बिकट परिस्थितीतही आपल्या समाजासाठी वेळ देणं ह्या साठी संवेदनशीलता, तळमळ आणि निग्रह हवा. चिमा माझ्या कामातला माझा आदर्श आहे.

– सौ. रंजना करंदीकर
अखिल भारतीय महिला पदाधिकारी, डॉंबिवली

फलटण शाखेची कार्यकारिणी पुढील प्रमाणे

अध्यक्ष	- श्री. बबनराव निकम मो.: ९४२३८६८३१३
उपाध्यक्ष	- अॅड. विजयराव नेवसे मो.: ९४२२६०६३८१
कोषाध्यक्ष	- श्री. विलास दाणी मो.: ९४२१२०८५९५
सचिव	- श्री. सतीश नरेवाडीकर मो.: ७२७६८७०२६०
दिनदर्शिका प्रमुख	- श्री. चंद्रकांत साळवेकर मो.: ९९२२२७६६६०
निधी संकलन प्रमुख	- श्री. सुभाषराव रानडे मो.: ९४२१२१७३८५

भुलाबाई

भुलाबाई हे पार्वतीचे भिलू म्हणजे आदिवासी स्त्रीचे रूप. आपण अनेक कथांमध्ये पार्वतीने शंकरासाठी केलेले तप ऐकले आहे, पण इथे शंकराच्या रूपातले भुलोजी राणे पार्वतीचा अनुनय करताना दिसतात. त्यांची पार्वती राणी रुसून बसते, मग ते शंकर तिला स्वतः न्यायला जातात. तिला झोपण्यासाठी सोन्याचा पलंग आणि मोत्याची मच्छरदाणी असते. तिच्या डोहाळ्यासाठी नाना रंगाच्या भरजरी चोळ्या शिवून त्यावर अत्तरे शिंपलेली असतात. डोहाळे पुरवण्यासाठी सासू, सासरे, दीर, जावा आणि नणंदा धावपळ करत असतात. एवढ्याने काय होणार म्हणून रुसलेल्या पार्वतीकडे शंकर महादेवाची रटबदली करण्यासाठी पहिल्या दिवसापासून दस्तूर खुद खंडोबा, भैरोबा, सूर्य, चंद्र, बृहस्पती असे देव येतात. सर्वात शेवटी गणेश आणि कार्तिकेय ही बाळे आल्यावर ती आपला रुसवा एकदाचा सोडते.

हे सगळे त्या भुलाबाईच्या गाण्यांतून व्यक्त होते. या काळात ती शंकरदेवांवर पण यथेच्छ तोंडमुख घेते... त्याने घडवलेला दागिना कसा धड नाही, त्याने आणलेले लुगडे कसे पातेरे, फुले वेचून आणली, तीही शिळी आणि बिनवासाची... त्याला संसाराची कशी आंच नाही... सतत डमरू वाजवणे किंवा गणांबरोबर नाचणे आणि तप करणे, याशिवाय त्याला कसे काहीच येत नाही.... अशा प्रकारची वैताग व्यक्त करणारी काही गाणी आहेत.

शेवटी बिचारा शंकर विष्णू देवांकडून प्रपंचाची कौशल्ये शिकतो तेव्हा कुठे ही भुलाबाई त्याच्याबरोबर जायला तयार होते. भुलाबाई स्वयंप्रज्ञ आहे, तिला काय हवे ते तिला स्पष्टपणे सांगता येते. ती अन्याय सहन करत

नाही. प्रसंगी वांड नवव्याला धडा शिकविण्यासाठी माहेरी किंवा भावजया बोलल्या तर सख्यांबरोबर किंवा थोडे दिवस एकटीने फिरून यायचीही तिची तयारी आहे. मुलींना आत्मसन्मानाची कल्पना यावी आणि त्यांच्या आयुष्यात त्यांनी निर्भीडपणे वागावे यासाठीच कदाचित पहिली मुलगी असेल त्या घरी प्रामुख्याने भुलाबाई बसवली जाते. काही जणांकडे भुलाबाई घटस्थापना ते कोजागिरी पौर्णिमेपर्यंत बसवतात. तर काही जणांकडे भाद्रपद ते शरद पौर्णिमा अशी महिनाभर भुलाबाई बसलेली असते. भुलाबाई म्हणजे खरे तर ‘शंकर पार्वतीची मूर्ती’ घराच्या दर्शनी भागातल्या कोनांक्यात बसवतात. या काळात रोज तिला संध्याकाळी हळदी कुंकू आणि अक्षत लावून पूजा करतात. त्यावेळी बहुधा त्या दिवसात मिळणाऱ्या किंवा गुलबक्षी, चमेली किंवा जाईच्या फुलांच्या बारीक मोरपंखीच्या पानांसकट बनवलेल्या माळा रोज पूजेच्या वेळी घालतात. या माळांमध्ये फुले, पाने आणि बिया गुंफाव्याच लागतात. गोंड या आदिवासी जमातीत मात्र गावातल्या सगळ्या मुलींची एकच भुलाबाई बसवतात आणि रोज सगळ्याजणी तिच्यासाठी रानफुलांच्या माळा घेऊन येतात. त्यांची भुलाबाई म्हणजे मातीची पार्वतीची मूर्ती असते.

भुलाबाईच्या काळात मुली घरेघरी जाऊन टाळ्या वाजवून गाणी म्हणतात. खिरापतही चढती असते. म्हणजे पहिल्या दिवशी एक, दुसऱ्या दिवशी दोन अशा प्रकारच्या.... आणि अर्थात ओळखायच्याही असतात. शेवटच्या म्हणजे बोळवण्याच्या दिवशी मात्र तीस आणि तीन अशा खिरापती करायची पद्धत आहे. एवढ्या खिरापती एकट्याने करण्याच्या ऐवजी सर्व मुली

मिळूनही त्या भुलाबाईची सांगता करतात. जिच्या घरी भुलाबाई बसवतात तिला पांढरे किंवा निळे कपडे घेतात आणि मोत्याचा एखादा दागिनाही करतात. खिरापतींमध्येही पांढऱ्या पदार्थाचे प्राबल्य अधिक असते.

भुलाबाई देवी असली तरी तिला स्त्रीच्या मानवी भावभावना आहेत. तिला नवव्याचा राग येतो, माहेरच्या

अगदी शेणगोठचावरही तिचे प्रेम असते. तिच्या सरख्या, तिची मुले, भाऊ बहिणी, आई वडील.... सासर माहेर हेच तिचे विश्व... पण त्यातही तिला तिचे स्वतःचे स्थान असले पाहिजे ही जाणीव आहे... त्यामुळे भुलाबाई आपल्याला जवळची वाटते आणि खरं सांगायचं तर ईश्वराचे हे स्त्री-रूप फारच विलोभनीय आहे.

- संग्रहित

विनम्र अभिवादन

मोघल आणि इंग्रजांविरुद्ध लढा देताना अनेक वीर, वीरांगनांनी बलिदान दिले आहे.

राणी दुर्गावती - गोंडवनातील गढमंगला राज्याची गोंड राणी. जन्म ५ ऑक्टोबर १५२४ ला कालिंजर किल्ल्यात झाला. कुशल प्रशासक असलेल्या पराक्रमी राणीने मोघल बादशाहा अकबराशी लढताना २४ जून १५६४ ला प्राणापरण केले.

बाबुराव शेडमाके - जन्म १२ मार्च १८३३ ला गोंडवानात चंद्रपूर ला गोंड जमातीत झाला. इंग्रजांनी २१ ऑक्टोबर १८८५ ला फाशी दिले.

जतरा भगत - जन्म ३ सप्टेंबर १८८८ ला चिंगरी गावी उराव जनजातीत शेतकरी कुटुंबात झाला. इंग्रजांविरुद्ध असहकार आंदोलन. १९१७ मध्ये स्वर्गवास.

या वीर आणि वीरांगनेला शतशः वंदन !!!

आवाहन

अधिकस्य अधिक फलम्. यंदा अश्विन महिना अधिक आला आहे. लीप वर्ष आणि अधिक मास हा योग जवळपास १६० वर्षांनी जुळून आला आहे. आपण प्रत्येक अधिक मासात दानधर्म करून पुण्य पदरात पडून घेताच असतो. या वर्षी द्विपुष्कर योग असल्याने हा महिना दुपटीने फल देणारा आहे. ज.क.आ. वनवासींच्या सर्वांगीण विकासासाठी करत असलेल्या कामाची आपल्याला कल्पना आहेच. आपण नेहमी सहकार्य करताच. या महिन्यात दान करून अधिक पुण्य पदरात पडून घ्यावे. धान्य रूपी मदत दिल्यास करोनामुळे वाहतुकीचा प्रश्न असल्यामुळे वसतिगृहात धान्य पाठविणे शक्य नाही. तेहा आपण आर्थिक मदत करावी अशी विनंती आहे. आपण आपली मदत वनवासी कल्याण आश्रम, महाराष्ट्र, बँक ऑफ महाराष्ट्र, टिळक रोड शाखा, पुणे, Account No. 20057038836 व IFSC code MAHB0000041 इथे जमा करावी. आपण जमा केलेली रक्कम श्री. पानसे - ९३२५४९१०६५ आणि श्री. हणमंते - ९४२२३२४०४८ यांचे पैकी एकांना फोन करून कळवावे. त्याच्बरोबर आपले पूर्ण नाव, पूर्ण पत्ता, जन्मतारीख, मोबाईल नंबर, पॅन नंबर, बँकेचा खाते क्रमांक किंवा ट्रान्झॅक्शन नंबर कळवावा, म्हणजे पावती देण्यास अडचण येणार नाही. आपण दिलेली रक्कम ८० G कलमा खाली सवलत पात्र आहे. धन्यवाद.

— आवपूर्ण प्रधानंजलि —

अनंत दिवेकर

नवशया मारुती मंदिर परिसरात सर्व परिचित असलेले अनंत दत्तात्रेय उपाख्य दिवेकर काका यांचे दि. ८ ऑगस्ट रोजी सकाळी हृदयविकाराच्या झटक्याने दुःखद निधन झाले. बातमी खूपच धक्कादायक होती. वयाच्या ८६ व्या वर्षी सुध्दा ते तरुणाईला लाजवेल अश्याप्रकारे ज.क.आ. चे काम अगदी निष्ठेचे करत होते. कै.बसरोंकर, प्रा. आप्पा हजरनीस यांच्यानंतर श्री. शशद शिंदेरे यांना बरोबर घेऊन, घरोघरी जाऊन त्यांनी लक्षावधी रुपयांचा निधी जमवला. दिनदर्शिका वितरण, निधी संकलन यात ते अप्रेसर होते. सहल, अभ्यासवर्ग यात ते सहभागी असत. सकाळी पु. ल. देशपांडे उद्यानात फिरून ते सरितानगरीच्या प्रभात शाखेत नियमित जात असत, प्रार्थना म्हणत असत. समाज कार्याची त्यांना आवड होती. विडुल पु.ल.देशपांडे हॉल मध्ये संगीत सभा सुरु केली आणि ती सर्वासाठी खुली ठेवली. त्यांना व्हायोलीन वादामाचा छंद होता. प्रौढांसाठी त्यांनी दर गुरुवारी रसिक सभा सुरु केली. ठिकठिकाणी जाऊन अनेक कार्यक्रम केले, व ते नेटाने चालवले.

अतिशय आनंदी वृत्तीचा हा विनयशील कार्यकर्ता, ज्येष्ठ सम्मार्गदर्शिक काळाच्या पडव्याआड गेला याचे फार मोठे दुःख आहे. त्यांचे कार्य पुढे नेणे हीच त्यांना खरी श्रद्धांजली आहे. ईश्वर त्यांच्या आत्म्याला सद्गती देईलच.

— भास्कर गिरधारी (उपाध्यक्ष ज.क.आ.)

स्व. दिवेकर : ज्येष्ठ कार्यकर्ते गेले

आपले पितृछत्र हरपल्याची दुःखद तितकीच धक्कादायक वार्ता समजली. विश्वास बसत नव्हता, पण नियतीच्या क्रूरतेचे वास्तव नाकाराता येत नव्हते. या वयात सुध्दा आपल्या पूर्ण क्षमतेने सामाजिक कार्यात वाहन घेणारे, प्रसन्न व्यक्तिमत्वाचे व निर्मल मनाचे दिवेकर आजोबा, आता आपल्यात नाहीत, हे कटू सत्य स्वीकारणे फार अवघड आहे. जनजाती कल्याण आश्रमाच्या कार्यात त्यांचे योगदान फार मोठे आहे. त्यांचा संपर्क फार दांडगा होता. त्या संपर्कातून गेली अनेक वर्षे ज.क.आ. साठी मोठ्या प्रमाणात निधी संकलन करीत असत. एका वेळी ते पाच पाच पावतीपुस्तके निधी संकलनासाठी घेत. नंतर त्यांचे वय लक्षात घेता ते जिने न चढता खालीच देणगी आणून देत. ज.क.आ. चे ते आधारवडच होते. त्यांची पवित्र सूर्ती ज.क.आ. च्या कार्यकर्त्यांना कायमच प्रेणा देत राहील. त्यांच्या पवित्र आत्म्यास सद्गती लाभो व त्यांच्या कुटुंबियांना हा आघात सहन करण्याची शक्ती देवो ही परमेश्वर चरणी प्रार्थना. ओम शांती: शांती: शांती:

— प्रकाश खिचडे (ज.क.आ. प्रांत सहस्रचिव)

- जनजाती कल्याण आश्रमाचे ज्येष्ठ कार्यकर्ता श्री. रामकृष्ण सदाशिव खरे (श्यामजी खरे) यांचे ५ सप्टेंबर २०२० रोजी इंदोर येथे दुःखद निधन झाले. गेले काही दिवस त्यांची तब्बेत ठीक नव्हती. स्व. श्यामजी खरे, मध्य भारत प्रांताचे कार्यकर्ता होते. इतर वेगवेगळ्या दायित्वा बरोबरच त्यांनी अखिल भारतीय हितरक्षा प्रमुख म्हणून पण कार्य केले होते. ईश्वर त्यांच्या आत्म्यास सद्गती देवो हीच प्रार्थना. जनजाती कल्याण आश्रम पश्चिम महाराष्ट्र तरफे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली.
- राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ, कर्वेनगर व जनजाती कल्याण आश्रमाचे ज्येष्ठ कार्यकर्ते रविकुमार सदाशिव दास्ताने (वय ७७), यांचे नुकतेच हृदयविकाराने निधन झाले. भारत फोर्ज लिमिटेड व पीवायसी हिंदू जिमखाना येथून ते निवृत होऊन संघाच्या विविध कार्यात व्यग्र होते. जनजाती कल्याण आश्रम पश्चिम महाराष्ट्र तरफे त्यांना भावपूर्ण श्रद्धांजली.
- राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे विभाग कार्यवाह व जनजाती कल्याण आश्रमाचे ज्येष्ठ कार्यकर्ते श्री. प्रमोदजी कुलकर्णी, यांच्या मातोश्री, राष्ट्र सेविका समितीच्या ज्येष्ठ सेविका, राणी भवन संस्थेच्या विश्वस्त, आदरणीय सुशीलाताई कुलकर्णी यांचे ११ सप्टेंबर रोजी वृद्धापकाळाने दुःखद निधन झाले. त्या ९१ वर्षांच्या होत्या. जनजाती कल्याण आश्रम पश्चिम महाराष्ट्र तरफे त्यांना विनप्र श्रद्धांजली.
- भोर वनवासी कल्याण आश्रमाचे माजी अध्यक्ष डॉक्टर प्रभाकर जोशी यांचे दि. ६/१०/२०२० रोजी दुःखद निधन झाले. भोरमध्ये राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे संघचालक व कल्याण आश्रमाचे सुरुवातीपासून चे अध्यक्ष सरस्वती प्रतिष्ठान शिक्षण संस्था संस्थापक अशा अनेक सामाजिक संस्थांशी त्यांचा घनिष्ठ संबंध होता. ज.क.आ. तरफे भावपूर्ण श्रद्धांजली.

विविध उपक्रम व मदतकार्य

लेडीज सर्कल इंडिया च्या वतीने
ज.क.आ.ला मदत

कातकरी वस्त्यांमध्ये ज.क.आ.च्या
कार्यकर्त्यांनी केलेलं औषध वाटप

लहवित व नाशिक कार्यकर्त्यांनी केला
गुहीतील यशस्वी विद्यार्थ्यांचा सत्कार

लायन्स क्लब ऑफ सिल्वासा व ज.क.आ.
पुरस्कृत सामुदायिक सूर्य नमस्कार

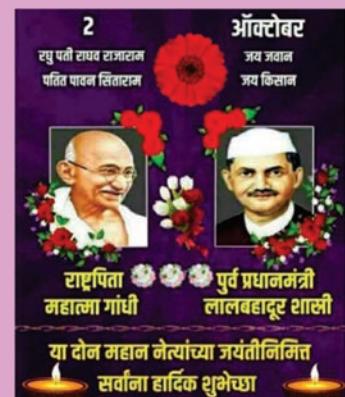
हुतात्मा नाग्या कातकरी यांच्या शौर्याने
प्रभावित झालेले तरुण कातकरी

शबरीमाता कल्याण आश्रम कनाशी येथे
श्रीमती रिसबूड यांनी २ पिंपे दिली

व.क.आ. व महादेव कोळी विकास प्रबोधिनी जुन्हर तरफे
कोळी चबुताच्यात चिरशांती घेणाऱ्या योद्ध्यांना अभिवादन

ज.क.आ. पुणे महानगर अभ्यासवर्गाचे माननीय वक्ते

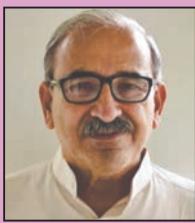

मा. प्रदीपजी कुरुलकर
डायरेक्टर DRDO

मा. चंद्रकांतजी शहासने
निसर्गोपचारक, देशभक्तकोषकार

करोना काळात सुद्धा ज.क.आ. चे ऑनलाईन बौद्धिक वर्ण सुरु होते. ज.क.आ. च्या विविध आयामांची माहिती पश्चिम महाराष्ट्र नाशिक प्रांताच्या बौद्धिकांमध्ये व अभ्यासवर्गामध्ये समाविष्ट होती, तर रॉकेट सायन्स ते आयुर्वेद यांबद्दलची माहिती पुणे महानगर अभ्यासवर्गातून मिळाली.

मा. गिरीशजी कुवेर
अ.भा. हितरक्षा प्रमुख

डॉ. भरत केळकर
प्रांत अध्यक्ष

मा. संजयजी कुलकर्णी
क्षेत्र संघटन मंत्री

मा. सुहासजी पाठक
प. महाराष्ट्र हितरक्षा प्रमुख

मा. डॉ. शुभांगीताई नेने
क्षेत्र महिला प्रमुख

मा. युवराजजी लाडे
प्रांत हितरक्षा प्रमुख

मा. शरदजी शेळके
प्रांत सचिव

मा. दिनकरजी देशपांडे
प्रांत वस्तिगृह प्रमुख

मा. ज्योतीताई जपे
कोकण प्रांत
शिक्षण आयाम प्रमुख

मा. नितीनजी महाजन
प्रांत नगरीय प्रमुख

सौ. शोभाताई जोशी
पुणे महानगर कार्यकर्त्या

यापैकी आपण नक्कीच काहीतरी करू शकाल !

◆ रु. ३०,०००/- ३० विद्यार्थ्याचा एका वसतिगृहाचा एका महिन्याचा खर्च. ◆ रु. १०,०००/- वार्षिक देणगी देऊन एका वनवासी विद्यार्थ्याचे पालकत्व. ◆ शुभप्रसंगी व प्रियजनांच्या आठवणी प्रीत्यर्थ प्रासंगिक देणगी. ◆ आश्रमाच्या कार्यासाठी वेळ. ◆ आश्रमाच्या वैद्यकीय केंद्रासाठी आवश्यक औषध संकलनास मदत. ◆ वनवासी परिसरास सांस्कृतिक भवन उभारणीस सहाय्य-सहभाग. ◆ कल्याण आश्रमाच्या केंद्रास नियमीत / प्रासंगिक सहकुटुंब भेटी. ◆ वनवासी कलेस प्रोत्साहन - भेटकार्ड, दिनदर्शिका व राख्या विकत घ्याव्यात. ◆ वस्तुरूप देणगी-शालेय विद्यार्थ्यासाठी गणवेशाचे कापड व अन्य शालेय साहित्य, धान्य व अन्य मदत. ◆ एका आरोग्य रक्षकाचा वर्षाचा खर्च रु. १०,०००/-

आमच्या संस्थेस 80G सवलतीची मान्यता आयकर विभागाने त्यांचे पत्र संदर्भ क्र. एनएसके/ सी आयटी - आयटी/१२ ए -80G/२०११-१२/२३५/दि. १८/०४/२००९ नुसार दिलेली आहे. चेक वा ड्राफ्ट वनवासी कल्याण आश्रम महाराष्ट्र या नावाने काढावा. बँकेचे नाव - बँक ऑफ महाराष्ट्र, शाखा : टिळक रोड, पुणे - ३०. खाते क्र. : 20057038836 IFSC-CODE-MAHB0000041